

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Korupce v ekonomické praxi a boj proti ní

Eva Pelikánová

Bakalářská práce

2009

Zadávací list

Prohlášení autora

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 1.5.2009

Eva Pelikánová

P o d ě k o v á n í

Ráda bych touto cestou poděkovala především doc. Ing. Radimu Roudnému CSc. za odborné vedení bakalářské práce, ochotu a cenné rady při dokončování práce.

Také bych ráda poděkovala Ing. Ondřeji Svobodovi za rady a připomínky, které mi poskytl při vypracování této práce.

ANOTACE

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku korupce. První část práce definuje a charakterizuje korupci, popisuje formy, faktory a důsledky korupce. Druhá část nastiňuje úroveň právního řádu a protikorupčních aktivit v České republice a uvádí některé způsoby měření. Třetí praktická část práce využívá kvantitativního výzkumu ke zjištění stavu vnímání korupce manažery soukromých firem. Čtvrtá část uvádí návrh etického kodexu jako možného nástroje boje proti korupci.

KLÍČOVÁ SLOVA

korupce, etika, dotazník, etický kodex

TITLE

Corruption in economic practice and prevention against it

ANNOTATION

Bachelor's thesis is focused on the issue of corruption. The first part defines and characterizes the work of corruption, describes the form, factors and consequences of corruption. The second part outlines the level of law and anti-corruption activities in the Czech Republic and features some ways of measuring it. The third practical part of the work uses quantitative research to determine the state of corruption perceptions by managers of private firms. The fourth part sets out the draft Code of Conduct as a possible tool to fight corruption.

KEYWORDS

Corruption, ethics, questionnaire, code of ethics

OBSAH

ÚVOD.....	9
1. KORUPCE	11
1.1. Počátky korupce	11
1.2. Charakteristika korupce a její definice	12
1.3. Formy korupce.....	19
1.4. Faktory ovlivňující výskyt korupce	21
1.5 Důsledky korupce	22
2. ČR V BOJI S KORUPCÍ.....	24
2.1. Korupce a český právní řád	24
2.2. Protikorupční aktivity v ČR.....	29
2.3. Měření korupce.....	35
3. VNÍMÁNÍ KORUPCE MANAŽERY SOUKROMÝCH FIREM	39
3.1. Dotazníkový výzkum.....	39
3.2. Výsledky šetření	42
3.3. Závěry výzkumu	50
4. NÁVRH ETICKÝCH OPATŘENÍ.....	53
4.1. Etikou proti korupci.....	53
4.2. Návrh etického kodexu.....	54
4.3. Proč mít etický kodex	58
4.4 Aplikace etického kodexu	59
ZÁVĚR.....	60
POUŽITÁ LITERATURA	62

SEZNAM ZKRATEK

CPI	Index vnímání korupce
ČR	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
EU	Evropská unie
GfK	Institut pro výzkum trhu
GRECO	Skupina států proti korupci (Group of States against corruption)
ICC	Mezinárodní obchodní komora (International Chamber of Commerce)
NKÚ	Nejvyšší kontrolní úřad
NROS	Nadace rozvoje občanské společnosti
OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj
OLAF	Evropský úřad boje proti podvodům (Office de la Lutte Anti-Fraude)
OSN	Organizace spojených národů
SECI	Iniciativa pro spolupráci v jihovýchodní Evropě (South-East European Co-operation Initiative)
SPOK	Služba pro odhalování korupce a závažné trestné činnosti
TI	Transparency International
TIC	Transparency International Česká republika

SEZNAM TABULEK, GRAFŮ A OBRÁZKŮ

Seznam tabulek:

Tabulka č. 1: Index vnímání korupce CPI – pořadí zemí.....	30
--	----

Seznam grafů:

Graf č. 1.: Co bylo a je úplatek – anketa z roku 1998 a 2003	11
Graf č. 2: Vývoj indexu CPI v České republice od roku 1997 do roku 2009	31
Graf č. 3: Četnost korupčních jevů.....	42
Graf č. 4: Četnost korupčních jevů.....	42
Graf č. 5: Závislost četnosti setkání se s korupcí a četnosti požádání o úplatek na velikosti firmy	44
Graf č. 6: Závislost četnosti setkání se s korupcí a četnosti požádání o úplatek na vlastnictví firmy.....	44
Graf č. 7: Vnímání korupce jako negativního či neutrálního jevu	44
Graf č. 8: Vnímání korupce	45
Graf č. 9: Vnímání korupce	45
Graf č. 10: Míra aplikace protikorupčních opatření	46
Graf č. 11: Vliv aplikace etického kodexu na uvědomění si vlivu vlastního jednání manažera.....	46
Graf č. 12: Vliv aplikace etického kodexu na četnost požádání o úplatek.....	46
Graf č. 13: Analýza dle struktury vlastnictví společnosti.....	47
Graf č. 14: Analýza dle velikosti firem	48
Graf č. 15: Jak nejlépe snižovat úroveň korupce v ČR	49

Seznam obrázků:

Obrázek č. 1: Trestní zákon.....	25
Obrázek č. 2: Obchodní zákoník, zákoník práce	26

ÚVOD

Korupce jako fenomén dnešní doby je častým tématem médií, ale i řadových občanů naší republiky, a stala se inspirujícím tématem i pro moji bakalářskou práci. Je to jev tak častý a problém tak závažný, že pokládám za důležité o něm vědět více než pouze útržkovité zprávy z médií.

Podkladové informace pro tuto práci jsem čerpala především z odborné literatury, internetových stránek, z informací nevládní organizace Transparency International a dalších organizací zabývajících se tímto problémem jak v zahraničí tak i České republice.

V práci jsem použila kvantitativní výzkum formou písemného dotazníkového šetření a při jeho hodnocení jsem využila statistických metod a názorného zobrazení pomocí grafů.

První kapitola je zaměřena na pojem **korupce** z obecného hlediska. Pozornost je zaměřena jak na historická fakta, tak především na současný stav tohoto nežádoucího jevu. Několik charakteristik a definic korupce objasňuje význam slova korupce a předkládá možná pojetí různými autory. V první kapitole jsou též zmíněny formy korupce, faktory ovlivňující její výskyt a důsledky plynoucí z korupčního jednání.

Druhá kapitola nastiňuje stav české legislativy, klasifikuje problematiku korupce v oblasti **soukromého a veřejného práva**. V důsledku nedokonalého řešení této problematiky vznikla celá řada organizací vyvíjejících protikorupční aktivity. O **protikorupčních aktivitách** je pojednáno v subkapitole této kapitoly, která je uzavřena metodami měření korupce.

Třetí kapitola je praktickou částí bakalářské práce. Obsahuje **dotazník**, nashromážděná a zpracovaná data získaná z reprezentativního vzorku dotazovaných respondentů. Hypotézy jsou stanoveny na základě těchto dat s využitím statistických metod. Pro přehlednost jsou použity vhodné grafy. Závěr této kapitoly je věnován rekapitulaci výsledků výzkumu a hypotéz z nich plynoucích.

Čtvrtá kapitola zdůrazňuje významnou roli etiky a následně existence etického kodexu v soukromé firmě. Je zde vypracovaný jakýsi návrh **etického kodexu** a zodpovězena otázka – proč mít ve firmě etický kodex.

Závěr práce je shrnutím zásadních myšlenek vyplývajících z výsledků dotazníkového výzkumu a ze zkušeností nabytých studiem odborné literatury a příslušných informačních zdrojů.

CÍLE PRÁCE:

*nastínit problematiku korupce v teoretickém pohledu,
popsat korupční situaci v České republice,
pomocí dotazníkového šetření zjistit, jak manažeři soukromých firem vnímají korupci,
jaká je míra zavedení etických opatření ve firmách
a vytvořit návrh etického kodexu jako možného prostředku boje s korupcí.*

1 Korupce

Slovo korupce je známé většině společnosti. Setkáváme se s ním dnes a denně nejen v médiích, ale i v běžné řeči. Je to společenský fenomén existující již od dob, kdy se lidstvo začalo organizovat do určité společnosti. Tradičně je spojován s existencí státu, státním zřízením, vládou, politikou a mocí. Zprvu náležela spíše do oblasti práva, politiky a etiky, později i psychologie a sociologie, než do oblasti ekonomie. Korupce nebyla vnímána jako ekonomický problém až do 30. let 20. století. Dnes víme, že problém tržních selhání, byrokracie, rostoucí ekonomickou účastí státu na řízení hospodářství a státních regulací či problémy globalizace ekonomických činností jsou spojené s korupčními riziky. „...nelze si nepovšimnout, že odsuzování a pranýřování korupce, které vždy souviselo s vysokými morálními požadavky kladenými na státníky a politiky, mělo i své **aspekty ekonomické**. Mnoho historických pramenů dokládá, že téměř každé oficiální či neoficiální poselstvo přinášelo s sebou určité dary.“¹ Přinášení daru bylo ovšem součástí etikety, ne však korupce.

1.1 Počátky korupce

Korupční chování nezůstalo bez povšimnutí již v dobách existence **starobabylónské říše**, kde se o něm zmiňuje Chammurapi ve svém zákoníku. S korupcí měli problémy i ve **starověké Číně**, kde kvůli ní císař zřídil nezávislou kontrolní moc, aby vůbec mohl dohlížet na státní úředníky, kterých měl velmi mnoho. **Egyptologové** našli v archivu Staré říše zaznamenány případy korupce kněží jako státních úředníků. Korupci neuniklo ani antické Řecko, starověká Indie či Římská říše, proslulá prodejem úřednických hodnot. **Athéňané** jako první požadovali po politicích, aby zdůvodňovali své veřejné výdaje. Římské trestní právo udílelo nevyšší trest, trest smrti, za podplácení voličů, zradu klienta a křivé svědectví. Což si v nynější době, kdy čistý morální kredit hluboce poklesl v žebříčku hodnot, neumíme ani představit. Také i **Platón** ve své představě *ideálního státu* varoval před spojením korupce a moci. **Aristoteles** pranýřoval nejenom špatnost politiků, ale káral i pochybné hospodářské praktiky a hovořil o nepřírozeném a nemravném nabývání bohatství (obchodem, lichvou, spekulací). Největší středověký církevní myslitel

¹ VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Korupce v ekonomické praxi*. Zeleněč : Profess Consulting s.r.o., 2007. Cesta k finanční svobodě. ISBN 97880-7259-05. Reflexe korupce v ekonomických teoriích, s. 61.

Tomáš Akvinský, jehož úvahy byly vedeny náboženskou filosofií, Starým a Novým zákonem, významně ovlivnil středověké ekonomické myšlení. Hovořil o velmi těsné souvislosti lichvy s korupcí. Akvinský viděl v penězích měřítko hodnot pouze u obchodovatelného zboží. Peníze podle jeho názoru nemohou v žádném případě sloužit jako měřítko věcí, které jsou mimo oblast ekonomiky (např. přátelství, moudrost, lidský život, radost, apod.), kde nemůže existovat interpersonální směna a tedy ani obchod. Snaha o korupční formy jednání v zájmu snazšího dosahování cílů bez nutnosti dodržování pravidel je, bohužel, přirozenou součástí lidské povahy.

Přesto, že boj s korupcí začal v době již dávno minulé, nemáme stále vyhráno a pravděpodobně ani nemůžeme očekávat definitivní výhru. Je to zkrátka boj nekonečný. Konec dvacátého a počátek jednadvacátého století se vyznačuje rozkolísaností mravních i jiných hodnot a ideálů. Korupce se v historii lidstva objevovala vždy, přesto se zdá, zřejmě z důvodů široké mediální prezentace, že se její výskyt ve společnosti výrazně zvýšil. I společenský vývoj v České republice, která si nese velkou zátěž morálních nešvarů z dob totality, je vytrvale doprovázen korupčními skandály. Úplatek je často považován za ten správný klíč, který dokáže otevřít všechny dveře. Korupce udivuje i svou univerzalitou a všudypřítomností. Setkáváme se s ní na všech kontinentech, ve všech typech politických útvarů i ve všech sférách veřejné správy.

1.2 Charakteristika korupce a její definice

Co korupce je a co není, bývá námětem debat už od jejího prvního odhalení. Pro lepší orientaci v problematice uvedu v této kapitole několik definic. Dosud jich bylo uvedeno v odborné i jiné literatuře velké množství - žádná však nezískala absolutní podporu mezi společnostmi i odborníky. **Neexistuje tedy jediná, všeobecně přijímaná definice korupce**, která by byla akceptována v řadách širší odborné i laické veřejnosti. Možnou bariérou je zde rozdílnost chápání korupce. Vždyť kdo z nás považuje obdarování učitelky květinou nebo poděkování lékaři za dobře vykonaný náročný zákrok lahvinkou alkoholu za korupci? Dáváme-li dar, jednáme tak s nějakým záměrem. Chceme poděkovat nebo potěšit obdarovávaného, či u něho získat sympatie a náklonnost? Je těžké rozhodnout, co je úplatek a co není. Jsme ovlivněni především výchovou a okolím, kterým se obklopujeme a které na každého z nás působí jinak. Velký vliv má také sociální prostředí,

ve kterém žijeme. Je potom na nás samých, jaký zaujmeme postoj a jak se budeme chovat. V oficiální rovině vztahů obdarování představuje stále častěji spíše racionální kalkulaci, než osobní a emotivní záležitost. „Podle názoru psychologů, přináší samotný akt obdarování darujícímu určitou psychologickou výhodu, která roste přímo úměrně s velikostí darů. Čím větší hodnotu má dar, tím roste pocit závazku vůči dárci. Z darů se tak stává úplatek se záměrem dosáhnout s co nejmenším úsilím požadovaného cíle.“² Chápání slova úplatek se mění i v závislosti na kulturní tradici v dané zemi. To, co je někde pokládáno za výraz pohostinnosti, je jinde úplatkem.

V africkém kontextu generál Obasanjo, bývalý předseda vlády Nigerie, ostře napadl tvrzení, že štědré obdarování za protislužby má kulturní pozadí: „Děsí mě pomyšlení na to, jak může nedílný aspekt naší kultury sloužit k ospravedlnění jinak zcela odsouzeného jednání. V africkém pojetí vděčnosti a pohostinnosti je dar obvykle symbolický. Není vyžadován. Jeho hodnota je spíše duchovního rázu, než materiálního. Dar se obvykle předává veřejně, nikdy ne tajně. Pokud je považován za nepřiměřeně hodnotný, uvede obdarovanou osobu do rozpaků a je vrácen. Korupce však zdeformovala a zničila tento aspekt naší kultury.“³

Pojem korupce definují mnohé společenské vědy, jako jsou sociologie, ekonomie nebo politologie. Původ samotného pojmu korupce pochází z latinského výrazu „*rumpere*“ (zlomit, rozlomit, přetrhnout). Při definování pojmu pak vycházíme z latinského výrazu *corruptus*, který znamená následek takového zlomu. Jde o zlom, který následuje po určitém nekalém jednání a přinutí dotyčného změnit postoje, zásady a názory. V překladu má tento termín několik výrazů: **znečištěný, zkažený, zvrácený, mravně zvrácený, zvrhlý, podplacený.**

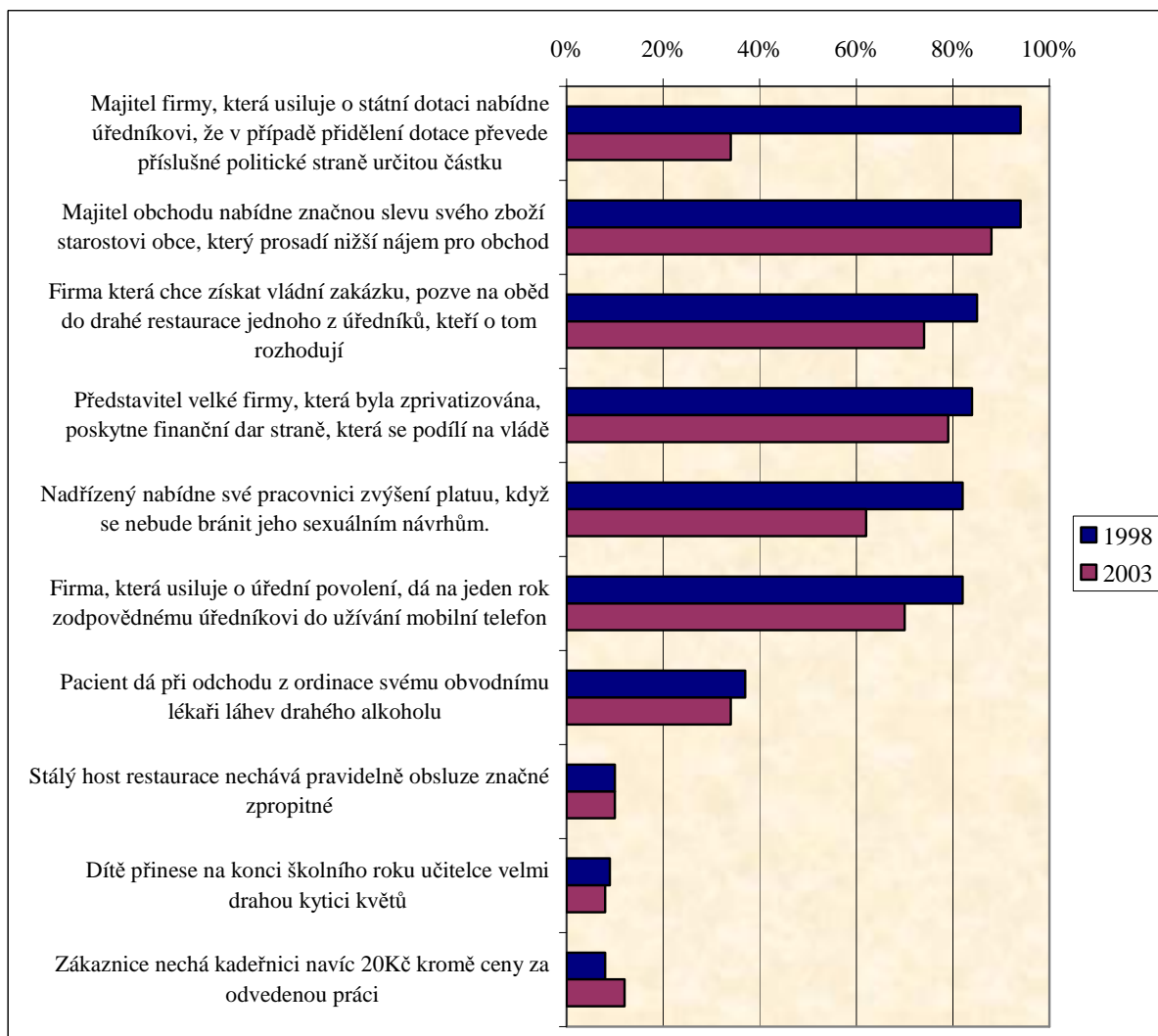
V českém právním řádu není pojem korupce dosud definován, považuje se za synonymum pojmu „**úplatkářství**“, které je v Trestním zákoně (§ 162a) definováno: „**Úplatkem se rozumí neoprávněná výhoda spočívající v přímém majetkovém obohacení nebo jiném zvýhodnění, které se dostává nebo má dostat uplácené osobě nebo s jejím souhlasem jiné osobě, a na kterou není nárok**“.

² VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Korupce v ekonomické praxi*. Zeleneč : Profess Consulting s.r.o., 2007. Cesta k finanční svobodě. ISBN 97880-7259-05. Reflexe korupce v ekonomických teoriích, s. 61.

³ *Kniha korupčních strategií*. Praha : Transparency International - Česká republika, 2000, s 117.

Pro zajímavost uvádím také slovenskou definici úplatku v praxi (ve slovenském trestním zákonu není definován) - „*Úplatek je neoprávněná výhoda*“.⁴

Graf č. 1: *Co bylo a je úplatek – anketa z roku 1998 a 2003*

Zdroj: GfK Praha: <http://www.gfk.cz/cz/default.aspx> (15.5.2006)

Vláda České republiky definuje korupci ve svých dokumentech týkajících se korupce jako „*zneužití postavení spojené s porušením principu nestrannosti při rozhodování, motivované snahou po zisku. Korupce je projevem chyby v rozhodovacím (řídícím) procesu. Součástími korupčního vztahu je vždy ten, kdo rozhoduje, jeho moc odchylovat se od stanovených pravidel, výměna takto vychýleného rozhodnutí za výhodu a správnost (protiprávnost, amorálnosti) tohoto vztahu výměny. Schopnost institucí korupci*

⁴ BALÁŽ, Pavel. *Trestné právo hmotné/Všeobecná a osobitá část* 1.vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2001.428 s.ISBN 80-88715-75-X.

potlačovat a bránit se jí je pak současně indikátorem kvality příslušných institucí a celého institucionálního systému jako takového.“⁵

Často citovanou definicí korupce je definice formulovaná IX. Kongresem OSN v Káhiře v roce 1995, podle které je korupce „...*úplatkářství nebo jiné chování ve vztahu k osobám, jimž byla svěřena odpovědnost, které porušuje jejich povinnosti vyplývající z jejich postavení a směřuje k získání nepatřičných výhod jakéhokoli druhu pro ně samé nebo jiné“.*

Definování korupce je teoretickým problémem, kterým se zabývá celá řada odborníků. Jedním z teoretiků je Pavol Frič, který ve své publikaci k definování korupce používá čtyři hlediska:

- **korupce jako deviantní chování,**
- **korupce jako patologické chování,**
- **korupce jako prostředek maximalizující zisk,**
- **korupce jako sociální problém.**

Pohled na korupci jako na deviantní chování

„ ...chování, které se z důvodů dosahování soukromých (osobních, rodinných, úzce skupinových) finančních anebo statusových zisků odchyluje od formálních povinností vyplývajících z veřejné role anebo přestupuje normy proti výkonu určitého typu soukromého vlivu“⁶.

Tato definice považuje za korupční takové jednání, kde dochází ke zneužití moci, postavení nebo autority za účelem osobního obohacení. Chování se stává korupčním v okamžiku překročení povinností anebo norem, spolu s podmínkou dosažení soukromého zisku. Problémem této definice je pojem „normy“. Pokud za tyto normy dosadíme legislativu, dostaneme nejužší pojetí korupce- nazýváno **striktně legalistické**. Trestním činem je pouze to, co je jako korupce postihováno zákonem.

⁵ VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Korupce v ekonomické praxi*. Zeleneč : Profess Consulting s.r.o., 2007. Cesta k finanční svobodě. ISBN 97880-7259-05. Reflexe korupce v ekonomických teoriích, s. 15.

⁶ FRIČ, Pavol a kolektiv. *Korupce na český způsob*. Praha : G plus G, 1999. 302 s. Zde a nyní. ISBN 80-86103-26-9.

Dalším souborem norem, které lze do definice dosadit je soubor pravidel a předpisů, jimiž je regulována funkce veřejného činitele. Toto pojetí bývá označováno jako **public office** definice. Sankce v případě striktně legalistického pojetí jsou dány zákonem a rozhodují o nich soudy.

Posledním souborem norem, které lze překročit jsou normy společenské. Tedy ty normy chování, které považuje společnost za normální a nekorupční. Můžou to být normy zvykové, nebo normy dobrého příp. korektního jednání. Sankce v tomto případě jsou vyjádřeny veřejností, která toto chování posuzuje. Trestem může být odsouzení, zveřejnění skutků a tím poškození provinilcovi pověsti, odepření přízně apod. Toto pravděpodobně nejširší a laické chápání korupce je nazýváno **public opinion** definice. Problémem tohoto pojetí je právě veřejné mínění, resp. jeho jednotnost. Protože to, co pro jednoho člověka korupcí je, jiný bude považovat za diskutabilní a třetí bude zastávat tvrzení, že ke korupci nedošlo. Subjektivnost těchto názorů znemožňuje využití této teorie v praxi.

Pohled na korupci jako na patologické chování

Další oblastí, kde je možné korupci zkoumat je její vztah k žebříčku hodnot nebo k představě přirozeného a správného konání v určité situaci. Tento pohled nahlíží na korupci jako na patologické chování. Při srovnání s chováním deviantním zde není nutný normativní rámec. Toto chování je nazýváno patologickým. Podle úsudku hodnotícího je nezdravé, škodí nejen jednotlivci, ale i společnosti, narušuje normální přirozený stav věcí a je potenciálně schopné tento stav trvale vychýlit. Tato argumentace poukazuje na možné celospolečenské následky korupčního jednání a tímto také dokládá nutnost boje ve veřejném zájmu. Tento pohled je poměrně častý a na jeho základě byla vytvořena definice tzv. **public interest**. Důraz je zde kladen právě na poškození společnosti, na což upozorňuje C.Friedrich v definici : „*O existenci korupčního chování můžeme mluvit vždy, když, držitel pravomocí, který je pověřený dělat určité věci, resp. je odpovědný za fungování nějakého úřadu, je nelegálně stimulovaný peněžními nebo jinými odměnami k činnosti, která zvýhodňuje poskytovatele odměny a poškozuje veřejnost a její zájmy*“.

Jde tedy jednoduše o upřednostnění soukromého zájmu před zájmem společnosti, přičemž podmínkou je porušení tohoto zájmu držitelem pravomocí, které mu společnost svěřila. Definice public interest se snaží oprostít od norem, které často mohou kolidovat

a také jejich formulace není schopna postihnout všechno korupční jednání. Tento problém vyřešila celkem úspěšně. Kdokoliv je schopen vlastním názorem zhodnotit, zda se o korupci jedná a jaké následky přináší. Jejím problémem je ale slůvko kdokoliv. Žebříček hodnot a názory na správné jednání jsou vlastní každému jedinci, ale v individuální podobě. Nabízejí se tedy dvě varianty: Buď se člověk rozhodne vypracovat svou vlastní, argumenty podloženou definici veřejného zájmu (ta se pak ztratí mezi množstvím definic jiných) anebo se přikloní k představě někoho jiného (a bude zdůvodňovat, proč si vybral právě onoho autora nebo zájmovou skupinu). V obou případech se setká s nedefinovatelností veřejného zájmu.

Pohled na korupci jako na chování maximalizující zisk

Problémům obou předchozích pohledů se pokusil vyhnout van Klaveren ve svém konceptu tržní nehodnotící definice korupce jako chování maximalizující zisk. „*Z jeho pohledu lze o korupci mluvit tehdy, když veřejný činitel považuje svůj úřad za obchod, jehož zisk se snaží podle situace trhu maximalizovat. Maximalizace zisku ale nesouvisí s jeho užitečností pro společné dobro, ale na tom, jakou část z tohoto zisku může dotyčný převést na své soukromé konto*“.⁷ Toto pojetí je z ekonomického směru velmi zajímavé a dává možnost např. modelování nebo predikce pro ekonomickou oblast. Horší je to s reálným využitím definice. Ta totiž považuje každé chování veřejného činitele s cílem maximalizovat zisk za korupční. Také se apriori předpokládá, že existuje jasná hranice mezi službou státu a snahou maximalizovat zisk. Pokud chceme určit, kdy ke korupci dochází a kdy je snaha o maximalizaci zisku oprávněná, musíme tuto definici rozšířit o hodnoty nebo normy, což jsou právě ty problémy, kterým se snažil van Klaveren vyhnout.

⁷ Příručka občanské obrany proti korupci. *Policista : měsíčník Ministerstva vnitra ČR* [online]. 2000, č. 8 [cit. 2009-04-07]. Dostupný z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/policista/2000/0008/korupce.html>>.

Pohled na korupci jako na sociální problém

Korupce ovlivňuje veřejné mínění a má hluboké sociální a společenské dopady. Šíří kolem sebe tzv. **korupční klima**. Tím, kdo v korupci selhává, není ovšem systém, ale jednotlivec zaslepený vidinou snadného zisku. Slabinou ale nemusí být pouze jednotlivec, selhání může být projevem pokřiveného morálního nebo i společenského vnímání reality, protože v korupčním prostředí se úplatkářství jeví jako konformní jednání.

Korupční klima tedy můžeme definovat jako „*soubor neformálních kolektivních představ a zvyklostí, které poskytování a přijímání úplatku činí pro danou skupinu obyvatel samozřejmým a zvykově legitimním jednáním*“.⁸

Každá z výše uvedených definic nahlíží na korupci jinak, ale potřeba hodnot nebo norem je citelná u všech. Pro praktické využití pro boj s korupcí je většina z nich těžko využitelná. Přitom boj s korupcí se ze soukromého problému stal problémem celosvětovým a probíhá na všech možných místech, od malých obecních úřadů až k mezinárodním organizacím a společnostem.

Pro praktické využití byla tedy zvolena jediná z definic, která byla reálně využitelná. Tou je při náhledu na korupci jako deviantní chování přísně legalistické pojetí. Je asi nejostřejším vymezením. Je možné namítnout, že velká část korupčního jednání tím není postižitelná, ale jako jediná dává možnost postupovat legálně. V tomto jediném případě jsou předem daná jasná pravidla, neměnná pro celou společnost, které je možno kontrolovat a jejich případné porušení sankcionovat. Tato pravidla mohou být daná i mezinárodně.

Podle návrhu konvence OSN o postupu proti korupci se za korupční jednání považuje: *“nabídka, slib nebo předání jakékoli výhody v něčí prospěch jako nepřiměřené pohnutky pro výkon povinnosti a vyjednávání, požadavek, přijetí jakékoliv takové výhody jako nepřiměřené pohnutky pro výkon nebo nevykonání povinností.”* Stejně definuje korupci také Rada OECD v doporučeních týkajících se uplácení při mezinárodních obchodních transakcích.

⁸ CHMELÍK, Jan a kolektiv. *Pozornost, úplatek a korupce* 1.vyd. Praha : Linde, 2003. 222 s. ISBN 80-72014-34-X

Občas dochází k záměně a nejasnému kombinování slov lobbying a korupce. Jaký je vlastně rozdíl mezi těmito dvěma pojmy? **Lobbingem** je označováno působení nějaké zájmové skupiny nebo jednotlivce s určitým zájmem na politické, státní nebo parlamentní orgány s cílem dosáhnout výsledku, ať už legislativního nebo exekutivního. Taková činnost není nutně korupcí. Je to činnost, která probíhá na celém světě a která je mezi jinými pro zákonodárce nebo i pro členy exekutivy důležitým zdrojem informací o tom, jaké názory jsou na danou otázku ve společnosti. Teprve, když je tento zájem spojený s nějakou materiální nebo nemateriální výhodou pro politika nebo pro jeho stranu, tak pak se z lobbyingu stává korupce.

1.3 Formy korupce

Kritérií, na základě kterých je možné korupční jednání klasifikovat a dále dělit, je celá řada. Uvádím tedy jen několik základních přístupů ke klasifikaci jednotlivých korupčních forem.

Kritérium intenzity páčání, rozsahu a závažnosti

- **Malá (bagatelní) korupce**
 - Spojena s každodenním životem lidí, jde o drobné úplatky usnadňující život, některé se za korupci nepovažují (např. spropitné), bývá podmínkou pro fungování korupce velké.
- **Velká (závažná, organizovaná) korupce**
 - Plynou z ní vysoké zisky, má negativní dopad na společnost ve smyslu ekonomickém i morálním, je těžko odhalitelná.

Kritérium existence dohody mezi aktéry

- **Přímá korupce**
 - Při přímé korupci dochází k nabídce či realizaci výhody mezi aktivními aktéry, bez ohledu na to, kdy vznikne výhoda pro některou ze stran. Např. je dotována politická strana a je očekávána budoucí výhoda. Rozhráním je vyřčená dohoda, nikoliv bezprostřední realizace.

- **Nepřímá korupce**
 - Tento druh korupce vznik zájmem subjektu o existenci „dobrých“ vztahů uvnitř určité skupiny, např. rodiny, politické strany, podnikatelského okruhu či známých. Například volený zástupce, jehož podnik je závislý na dalších podnikatelích obce, jedná ve prospěch tohoto okruhu, aniž se dohodnou. Ví však velice dobře, že pokud by tak neučinil, jeho podnikání by bylo poškozeno. Rozhráním je neexistence dohody⁹.
 - Nepřímá korupce lze dále dělit na:
 - *nepotismus* = upřednostňování příbuzných,
 - *klientelismus* = upřednostňování přátel a spřízněných duší.

Kritérium oblasti výskytu

- **Vnitřní korupce** – vyskytující se mezi zaměstnanci
- **Politická korupce** – vztah s vnitřní korupcí a nepatřičné vztahy mezi veřejnou mocí a soukromým sektorem
- **Korupce ve státní správě** – na úseku celní správy, správy daní, úřadů práce
- **Korupce v municipalitách** – souvisí s korupcí ve státní správě a s korupcí politickou
- **Korupce ve veřejném sektoru** – veřejné zdravotnictví, školství, policie, soudnictví
- **Korupce v soukromém sektoru** – součást nekalého soutěžního jednání, propojená s veřejným sektorem
- **Korupce v médiích** – manipulace s informacemi

⁹ ROUDNÝ, Radim, ZILVAR, Josef. *Korupce: boj proti korupci ve veřejné správě*. 1. vyd. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2001. 143 s. ISBN 80-7194-314-2.

1.4 Faktory ovlivňující výskyt korupce

Snaha o korupční chování je přirozenou součástí lidské povahy. Je přítomna ve všech zemích světa. Svá korupční specifika mají země bohaté i chudé, rozlehlé i malé. Korupci najdeme ve městech i na venkově. Pronikla do každé oblasti lidské činnosti. Je s námi úzce spjata. V obecnějším smyslu ovlivňuje možnosti výskytu korupce řada sociálních, kulturních, ekonomických i politických faktorů, jako např.:

- **Míra kontroly státu nad hospodářstvím** – korupce se rozmáhá nejvíce tam, kde stát ovládá všechny nebo rozhodující části ekonomického života, tam, kde existuje množství žádaných, ale nedostupných statků a služeb.
- **Politické zařazení vlády** – pravice (zastánci názoru minimálního státu) dává korupci méně prostoru než levice, která podporuje značné přerozdělovací mechanismy.
- **Normativní systém** ve společnosti může korupci zastavit nebo akcelarovat. Pokud jsou normy nejasné, dvousmyslné atd., ponechávají přímo v sobě prostor pro korupci a ještě ji usnadňují pozdější úniky před sankcemi. Normy mohou být psané i nepsané.
- **Fungování administrativy** musí být jasné, přehledné a rychlé. Odpadne tak častá varianta úplatku za uspíšení výkonu.
- **Systém kontroly** výrazně zvyšuje riziko odhalení transakce, pokud je důsledný a funkční.
- **Systém sankcí** přímo navazuje na předchozí bod. Je nutná oboustranná součinnost. Je nutné, aby sankce převýšily zisk z podvodného jednání, čímž se stane korupční jednání pro subjekt nevýhodné.
- **Korupční tradice, klima ve společnosti, postavení majetku v žebříčku hodnot** – postoj konkrétní společnosti k problému korupce – zda je chápána jako přirozený nebo nepřirozený jev. Chování ostatních výrazně působí na chování samotného jedince.
- **Chudoba** zaměstnanců státu a jejich kompenzace nízkého platu korupcí.
- **Výše úplatku** je asi nejvýznamnějším faktorem.
- **Významné společenské změny** doprovázené projevy určitého sociálního a politického chaosu. Příkladem nám může být u nás probíhající privatizace

doprovázená chaosem ve státní správě a charakteristická svou náchylností ke korupčním kauzám, stejně jako restituce.

- **Kvalita veřejné správy** hraje velikou roli. Je nutno dbát na pečlivý výběr pracovníků. K základním požadavkům by měla patřit jejich výkonnost a kvalifikovanost. Samozřejmostí by mělo být i dostatečné platové a další ohodnocení.
- **Klientelismus** patří mezi společenské zvyky, ale je natolik významný, že je vyčleněn. V jeho souvislosti hovoříme o využívání sítě známých s úmyslem dosažení svého cíle zákulisní formou – jednání mimo pořadí, mimo pracovní dobu prostřednictvím někoho známého atd. Patří sem i loajalita k rodině a přátelům, která přesahuje rámec zákona.
- **Míra objektivit a serióznosti hromadných sdělovacích prostředků**, které mohou korupci rozšířit nebo zastavit. Jsou jedním z mála účinných prostředků, které mohou ovlivnit korupční tradice, uvést ve známosti fungování kontrolních mechanismů a sankcí, a které mohou dokumentovat jejich účinnost a odradit možné budoucí pachatele.

Obecně platí, že čím více je možné se dovolat bez problémů práva, jednoduše koupit jakékoliv statky či služby, tím méně musí lidé přistupovat k uplácení. Korupci nahrává **kolektivismus, přerozdělování a stanovování komisí**, které rozhodují o rozdělování či přidělování něčeho „zdarma“.

Aby měl boj s korupcí smysl, musí si většina lidí v zemi uvědomit, že ve skutečnosti je obětí korupce každý z nás. A toto dědictví předáváme dalším generacím.

1.5 Důsledky korupce

Uvědomujeme si, že korupční chování je špatné, přesto ho v některých případech přejdeme mávnutím ruky a stáváme se imunními. Čím ale škodí, proč proti němu bojovat? Ve svém konečném důsledku vede k omezení ekonomické výkonnosti a k plýtvání. Zisky z korupčního jednání se většinou přesouvají zpátky do ekonomiky v podobě investic. To pak představuje z hlediska domácího hospodářství únik kapitálu.

Korupce způsobuje **zvýšení nákladů** na výrobky, do kterých jsou zahrnuty i náklady producenta výrobku na korupci. Tím jsou deformována i očekávání ekonomických subjektů, neboť tolerance korupce v jedné oblasti roztáčí spirálu korupce i v oblastech jiných. Skutečné náklady korupce je však velmi těžké vyčíslit.

Dieter Frisch, bývalý generální ředitel oddělení pro rozvoj při Evropské komisi, uvádí, že *„korupce zvyšuje ceny zboží a služeb, zvyšuje zadlužení země (a nese s sebou budoucí trvalé náklady na splácení dluhů), vede ke snižování úrovně, neboť jsou dodávány výrobky horší kvality a je nakupována nevhodná či nepotřebná technologie, a v jejím důsledku jsou projekty vybírány spíše na základě kapitálu (protože je to výhodnější pro pachatele korupce), než na základě lidských zdrojů, což by bylo mnohem lepší z hlediska rozvoje“*.¹⁰

Přidělování omezených zdrojů úředníky může v případě korupčního jednání silně **poškodit trh** (monopolizace trhu), nebo třeba poškodit fungování veřejných programů. Např. pokud je rozdělování státních bytů v ČR zkorumpováno, zdroje se nedostávají do rukou těm, kteří je nezbytně potřebují. Státní byty s regulovaným nájmem pro sociálně slabší občany získávají ti, kteří jsou schopni platit cenu určenou trhem.

Vytváření účelové legislativy **přesouvá zisky** do kapes předem určené privilegované skupiny. Tyto prostředky vůbec nemusí být použity efektivně, navíc jsou často vyvezeny za hranice země. Dochází znovu k neefektivní alokaci zdrojů.

Už nelegálnost korupce sebou nese další náklady. Tím, že je nelegální, musí její aktéři vynakládat část zdrojů na svou ochranu. Jsou tu **náklady** na zabezpečení schůzky, kamufláž převedeného majetku, náklady na praní špinavých peněz a také nezanedbatelné náklady na nalezení vhodného partnera, placení zprostředkovatelů atd. Ve snaze omezit riziko dopadení při korupčním jednání dochází k omezení jednání na okruh rodiny a známých, což zabraňuje vstupu dalších subjektů na trh. Korupce se tímto upevňuje v klientelistickém řetězci, stává se provázanější, organizovanější a tím také odolnější vůči odhalení.

¹⁰ *Knihy korupčních strategií*. Praha : Transparency International - Česká republika, 2000. s 117.

2 ČR v boji s korupcí

Korupce se stala součástí českého způsobu života již dávno před rokem 1989 a není divu, že se přenesla i do nových poměrů. Má hluboké kořeny v lidském myšlení. Při hlubším zamyšlení bych její životaschopnost přirovnala k plevelu. Přesto, že s ním zemědělci, ale i obyčejní domácí zahradníci bojují, nikdy jejich boj nebude u konce. Plevel tu byl, je a bude. Jeho semínka jsou tak nepatrná, že je pouhým okem nemůžeme vidět. Teprve až ze semínka vyrostne rostlina, je možné s ní bojovat, ale to už se její kořeny rozrůstají dál a hlouběji, a ubohý zahradník v mnoha případech nemá šanci vytrhnout rostlinu celou. S růstem pokroku ovšem přichází na řadu moderní technologie hubení plevelu, která při správném používání skýtá ideální řešení. Zahradník musí zahrádku pravidelně kontrolovat a zbavovat plevele, pak jeho úroda bude skvělá. Z toho plyne – podle zahrádky, poznáš jaký je její zahradník. Plevelu nezáleží na krásných květinách a užitečných bylinách, které svou přítomností hubí. Chce pouze růst na nejvýhodnějším možném místě, aby si zabezpečil dostatečný přísun živin a světla. Na zahradníkovi tak spočívá veškerá zodpovědnost.

Možná, že je tomu tak i s korupcí. **Roste, prorůstá a nikdy se jí zcela nezbavíme**, přesto je boj s ní velmi důležitý. Nové metodologické postupy v boji s korupcí, jejich zdařilá implementace a důsledná kontrola, mohou působit jako účinný „herbicid“. Proč tedy neustále slýcháme z médií o tolika korupčních kauzách? Jak je možné, že se tolik let téměř nic nemění přesto, že se tímto tématem zabývá celá řada vládních i nevládních organizací? Domnívám se, že řešením by byl dobrý zahradník.

Každá společnost vypracovává vlastní postupy jak se proti korupčnímu jednání bránit. Vláda České republiky vynakládá nemalé finanční i jiné zdroje na vybudování efektivní antikorupční politiky, jejímž cílem je snížit úroveň skutečné i vnímané míry korupce v České republice. Při projektování těchto systémů využívá jak vlastní řešení, tak i řešení osvědčená v zahraničí.

2.1 Korupce a český právní řád

České zákony korupci jako právní pojem explicitně nedefinují, pouze vymezují korupční projevy, a to ve sféře:

- *veřejnoprávní* – trestní zákon,
- *soukromoprávní* – obchodní zákoník, zákoník práce.

2.1.1 Oblast veřejnoprávní

Obrázek č. 1:

Zdroj: vlastní

V oblasti **veřejného práva** může být problematika korupce kvalifikována jako trestný čin. Jedná se především o trestné činy uvedené v hlavě třetí trestního zákona nazvaného jako *trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných*.

Tyto trestné činy zahrnují zejména:

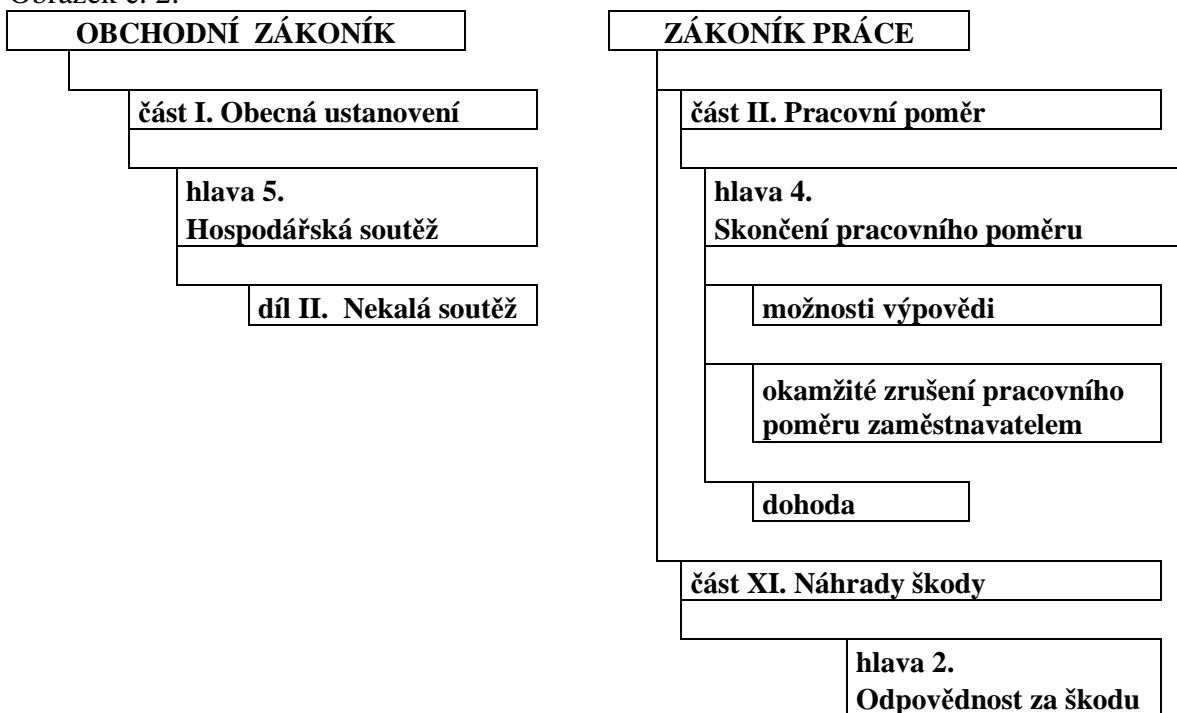
- **Přijímání úplatku** se dopouští ten, kdo v souvislosti s obstaráváním věcí obecného zájmu přijme nebo si dá slíbit úplatek. Za *úplatek* považujeme určitou výhodu, z které má prospěch ten, kdo úplatek přijímá nebo jiná osoba s jeho vědomím. Tento trestný čin může být spáchán třemi formami: *přijetí úplatku*, *přijetí slibu o poskytnutí úplatku* a *žádání úplatku*.
- **Podplácení** je opakem přijímání úplatku. Nabídnutím úplatku může být jak výslovné, tak konkludentní, nabídnutím je i známé „pak se vyrovnáme“. Slibem úplatku rozumíme závazek podplácejícího, že jakmile bude věc pro podplácejícího příznivě vyřízena, bude úplatek poskytnut.
- **Nepřímé úplatkářství** spáchá ten, kdo žádá nebo přijme úplatek za to, že bude svým vlivem působit na výkon pravomoci veřejného činitele, nebo za to, že tak již učinil, a dále pak ten, kdo z tohoto důvodu úplatek poskytne, nabídne nebo slíbí. Nepřímé úplatkářství směřuje pouze k vlivu na výkon pravomoci veřejného činitele

a dopouští se ho i ten, kdo žádá nebo přijme úplatek za to, že bude svým vlivem na výkon veřejného činitele působit tak, aby tento veřejný činitel řádně plnil své povinnosti nebo řádně užíval svých pravomocí. Stačí i jen poskytnutí, nabídka či slib úplatku a není třeba, aby došlo ke skutečnému ovlivnění výkonu pravomocí veřejného činitele.

- **Zneužívání pravomoci veřejného činitele** se může dopustit pouze osoba, která se podílí na plnění úkolů společnosti a státu, tedy *veřejný činitel*, a to pouze v souvislosti s výkonem své pravomoci, jíž je vybaven. Zneužití pravomoci veřejného činitele se potom dopustí, jestliže vykonává svou pravomoc způsobem odporujícím zákonu (např. přidělení bytu neoprávněným osobám), svoji pravomoc překročí (např. přidělení bytu orgánem, který na to nemá oprávnění) nebo nesplní svoji povinnost z ní vyplývající (např. policista, který nezasáhne proti pachateli trestného činu), a to s úmyslem způsobit jinému škodu nebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch. Spadá sem i škoda na právech, na zdraví, osvobození od určitých povinností, zvýhodnění na úkor jiných apod.

2.1.2 Oblast soukromoprávní

Obrázek č. 2:

Zdroj: vlastní

V oblasti **soukromého práva** jde zejména o zneužití pozic k nelegálnímu obohacení. Osoba, která by měla jednat v zájmu jiné osoby, kterou je obvykle placena a s níž má právní vztah, jedná místo toho ve svém vlastním zájmu nebo v zájmu třetí osoby a přijme za to jakýkoli prospěch. Tyto případy řeší převážně *obchodní nebo občanský zákoník*, nelze ale vyloučit řešení podle *práva pracovního*, či jiného zákona ze sféry soukromého práva tam, kde by se mohlo jednat o získání neoprávněného prospěchu.

V zákoně č.513/1991 Sb., obchodním zákoníku (§ 44-45), je obsažena podstatná část zákonné úpravy opatření boje proti korupci, která definuje nekalou soutěž a právní postu proti ní. Za nekalou soutěž je považováno „*jednání v rozporu s dobrými mravy soutěže, které je způsobilé přivodit újmu jiným soutěžitelům nebo spotřebitelům*“.

Jako nekalá soutěž vystupují tyto její jednotlivé formy:

- **Klamavá reklama** je šíření údajů (mluveným nebo psaným slovem, tiskem, vyobrazením, fotografií, rozhlasem, televizí či jiným sdělovacím prostředkem) o vlastním nebo cizím podniku, jeho výrobcích či výkonech, které je způsobilé vyvolat klamnou představu a zjednat tím vlastnímu nebo cizímu podniku v hospodářské soutěži prospěch na úkor jiných soutěžitelů či spotřebitelů.
- **Klamavé označení zboží a služeb** je označení, které je způsobilé vyvolat v hospodářském styku mylnou domněnku, že označené zboží nebo služby pocházejí z určitého státu, určité oblasti či místa nebo od určitého výrobce, anebo že vykazují zvláštní charakteristické znaky nebo zvláštní jakost.
- **Vyvolání nebezpečí záměny** rozlišuje tři skutkové podstaty:
 - 1) užití obchodního jména nebo zvláštního označení podniku užívaných již po právu jiným soutěžitelem,
 - 2) užití zvláštních označení podniku nebo zvláštních označení či úpravy výrobků, výkonů anebo obchodních materiálů podniku, které v zákaznických kruzích platí pro určitý podnik nebo závod za příznačné,
 - 3) napodobení cizích výrobků, jejich obalů nebo výkonů, ledaže by šlo o napodobení v prvcích, které jsou již z povahy výrobků funkčně, technicky nebo esteticky předurčeny, a napodobitel učinil veškerá opatření, která od něho lze požadovat, aby nebezpečí záměny vyloučil nebo alespoň podstatně omezil.

- **Parazitování na pověsti** je využívání pověsti podniku, výrobků nebo služeb jiného soutěžitele s cílem získat pro výsledky vlastního nebo cizího podnikání prospěch, jehož by soutěžitel jinak nedosáhl.
- **Podplácení** se ve smyslu obchodního zákoníků podle § 49 definuje jako jednání, kdy
 - 1) soutěžitel jiné osobě, která je ve službách jiného soutěžitele přímo nebo nepřímo nabídne, slíbí nebo poskytne jakýkoliv prospěch, aby jejím nekalým postupem dosáhl na úkor jiných soutěžitelů pro sebe nebo jiného soutěžitele neoprávněnou výhodu v soutěži,
 - 2) osoba, která je ve službách soutěžitele, přímo nebo nepřímo žádá, dá si slíbit nebo přijme za stejným účelem jakýkoliv prospěch.
- **Zlehčování** je prohřešek, kdy soutěžitel uvede nebo rozšiřuje o poměrech, výrobcích nebo výkonech jiného soutěžitele nepravdivé (ale i pravdivé) údaje způsobilé tomuto soutěžiteli přivodit újmu. O nekalou soutěž však nejde, byl-li soutěžitel k takovému jednání okolnostmi donucen.
- **Porušování obchodního tajemství** je neoprávněné sdělení, zpřístupnění, pro sebe nebo pro jiného, a využití obchodního tajemství. Může tedy jít o jednání, z něhož ten, kdo porušil tajemství, osobně neměl vůbec žádný prospěch. Zákon potom rozlišuje dva druhy jednání:
 - 1) porušení tajemství osobou, které bylo svěřeno nebo zpřístupněno na základě jejího poměru k soutěžiteli nebo v rámci výkonu určité funkce, k níž byl povolán soudem nebo jiným orgánem a
 - 2) porušení tajemství osobou, která se o něm dozvěděla vlastním nebo cizím jednáním přičítícím se zákonu.
- **Ohrožení zdraví spotřebitelů a životního prostředí** soutěžitel poruší tehdy, zkresluje-li podmínky hospodářské soutěže tím, že provozuje výrobu, uvádí na trh výrobky nebo provádí výkony ohrožující zájmy ochrany zdraví anebo životního prostředí chráněné zákonem, aby tak získal pro sebe nebo pro jiného prospěch na úkor jiných soutěžitelů nebo spotřebitelů.

Ten, jehož práva byla nekalou soutěží porušena nebo ohrožena, se může u soudu prostřednictvím žaloby domáhat zdržení tohoto jednání a odstranění závadného stavu

daným soutěžitelem. Lze požadovat i adekvátní zadostiučinění, které může být poskytnuto v penězích, nebo náhradu škody a vydání bezdůvodného obohacení.

Vedle výše uvedené klíčové protikorupční legislativy byla v České republice přijata řada zákonů, ve kterých se promítá plnění závazku vyplývajících z práva Evropské unie a přijatých mezinárodních úmluv. Tyto zákony přispěly ke zvýšení otevřenosti a průhlednosti veřejného života a k účinnějšímu odhalování a trestání korupčních aktivit. Jsou to např.: *Zákon o finanční kontrole ve veřejné správě, Novela zákona o auditu a Komoře auditorů, Zákon o zadávání veřejných zakázek, Zákoník práce, Zákon o bankách, Zákon o střetu zájmů, atd.*

2.2 Protikorupční aktivity v ČR

2.2.1 Budování politiky proti korupci

„... v České republice dlouhodobě zůstává vysoká efektivnost korupční činnosti, tedy zisk plynoucí z korupce vysoce převažuje nad jejími riziky“¹¹ Korupční prostředí u nás však není v zásadě jiné než v ostatních zemích. Česká republika prošla 40-ti lety stranické byrokratizace ekonomiky a celé společnosti, stejně jako ostatní státy bývalého sovětského bloku. Po roce **1989** se hospodářsko-politická orientace země sice změnila, avšak nové prostředí vytvořilo i nové příležitosti ke korupčnímu jednání (např. privatizace).

V roce **1991** byl konstituován první speciální útvar Policie ČR *Služba k ochraně ekonomických zájmů*, který byl r.1994 transformován na Službu policie pro odhalování korupce a závažné hospodářské trestné činnosti (SPOK).

V roce **1996** se ČR poprvé ocitla na žebříčku států seřazených podle indexu CPI na 25. místě, těsně za Polskem. V tomto roce byla hodnota CPI nejpříznivější, od té doby je patrný stále klesající vývoj.

¹¹ VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Korupce v ekonomické praxi*. Zeleněč : Profess Consulting s.r.o., 2007. Cesta k finanční svobodě. ISBN 97880-7259-05. Reflexe korupce v ekonomických teoriích, s. 293-327.

Usnesením č. 673 ze dne 29. října 1997 uložila vláda (v čele s premiérem Václavem Klausem) ministru vnitra „*navrhnout koncepci ofenzivních metod odhalování korupce pracovníků a funkcionářů veřejné správy*“. Znepokojení nad rozsahem úplatkářství přimělo vládu k práci na koncepci boje proti korupci. Tato iniciativa se stala základem pro zrod budoucí vládní protikorupční strategie.

Od roku **1997** patří ke klíčovým faktorům, které ovlivnily proces formování české protikorupční politiky, především **postup v přibližování k Evropské unii**. Tlakem ze strany evropských struktur, kdy korupce v ČR byla označena Evropskou komisí za jeden z hlavních institucionálních problémů, postupně vznikala potřebná politická vůle vytvořit národní protikorupční strategii a přistoupit k reformě orgánů činných při vyšetřování korupce. EU přitom poskytla ČR značnou finanční, technickou a metodickou pomoc.

Protikorupční kampaň „**Akce čisté ruce**“ předložila roku **1998** ČSSD ve své předvolební kampani. Vycházela ze skutečnosti vnímání korupce širokou veřejností jako závažný problém. Snahou této kampaně bylo odhalit a zpřetrhat vazby mezi politickou a hospodářskou elitou a zabránit pronikání korupce do nejvyšších vládních kruhů. Byl zřízen Výbor na ochranu ekonomických zájmů ČR, jemuž napomáhala Koordinační a analytická skupina. Přes veškeré úsilí a snahu se žádná viditelná zlepšení neprojevovala a samotná kampaň se dostala do podezření, že je obětí korupce a podléhá politickým rozhodnutím. Skupina byla po roce 2000 rozpuštěna.

Vládní program boje proti korupci v České republice vzala česká vláda na vědomí *Usnesením č.125 ze dne 17. února 1999 a v únoru letošního roku česká vláda tento program schválila* Program je považován za nosný pilíř české protikorupční vnitrostátní politiky, který představuje dlouhodobý, systematický projekt protikorupčních opatření legislativního a organizačního charakteru a zavazuje českou vládu podílet se na spolupráci v boji proti korupci i na mezinárodní úrovni. Snaha o důsledné plnění jednotlivých doporučení vyplývajících z vládního programu provázela ČR i na cestě ke vstupu do Evropské unie.

V programu jsou vyjádřeny priority boje s korupcí, ke kterým patří např.:

- **potírání korupce ve veřejném sektoru** a to zejména v oblastech, které jsou nejnebezpečnější pro stabilitu státu a také mohou brzdit další formy boje s korupcí. K těmto kritickým místům podle dokumentu patří vedoucí pracovníci úředních orgánů státní správy, soudci, státní zástupci, policisté, celníci, zaměstnanci finančních úřadů a státních kontrolních institucí.
- **Stanovení odpovídajících kompetencí stávajících institucí, tvorba nových institucí** pak podléhá principu posouzení účelu, účinnosti a výši nákladů. Což jde ruku v ruce s *personálním zajištěním*, které má spočívat ve zlepšení vzdělanosti a znalosti problematiky korupce u stávajících zaměstnanců.
- Výběr nových zaměstnanců má být zaměřen na jejich dostatečnou **odbornost a morální bezúhonnost**.
- Na druhé straně má být posíleno společenské ohodnocení a platová situace státních zaměstnanců.
- V oblasti právní je požadováno **doplnění a zkvalitnění stávajících norem a vytvoření norem nových**.
- Program ukládá ministerstvu vnitra každoročně zpracovat Zprávu o korupci v ČR a o plnění harmonogramu opatření Vládního programu boje proti korupci.

Konkrétní opatření Vládního programu boje proti korupci jsou rozdělena do čtyř základních oblastí, v nichž jsou vymezeny konkrétní úkoly, které představují mechanismy k potírání korupce:

- **Legislativní opatření**
- **Organizační opatření**
- **Opatření v oblasti vzdělávání a mediálního působení**
- **Úprava mezinárodní spolupráce**

Posledním ze zde uvedených opatření vládního programu je zavedení **linky 199**, informačních a kontaktních center, kde mohou osoby vystavené korupčním tlakům ze strany zaměstnanců veřejného sektoru dát impuls k prověření těchto záležitostí. Tento pilotní provoz byl spuštěn v srpnu 2007 a v březnu 2008 byl zahájen jeho dlouhodobý provoz.

Česká republika podepsala **22. dubna 2005** Úmluvu OSN proti korupci a dne **25. září 2008** Rada rozhodla o uzavření úmluvy. Úmluva OSN proti korupci neznamená pouze deklarování „dobré vůle“ v oblasti boje proti korupci, ale vyžaduje po signatářích i zavedení konkrétních opatření do právních řádů.

Úmluva OSN proti korupci je jedním ze základních dokumentů OSN v této oblasti a zabývá se čtyřmi základními oblastmi – *prevencí korupce, její kriminalizací, mezinárodní spoluprací a oblastí navrácení nelegálních zisků*.

Úmluva zahrnuje např.:

- požadavek na ustavení speciálních protikorupčních orgánů či zajištění plné transparentnosti při financování volebních kampaní a politických stran,
- opatření na posílení efektivní a transparentní veřejné správy, požaduje průhledné nakládání s veřejnými zdroji, zvláštní pozornost věnuje oblasti veřejných zakázek,
- důraz na roli nevládních organizací a dalších organizací občanské společnosti v boji s korupcí,
- kriminalizaci široké škály skutků daleko přesahující pouhé úplatkářství (jedná se zejména o zneužívání veřejných fondů, praní špinavých peněz či obchodování s vlivem a důvěrnými informacemi),
- zavedení důležitého instrumentu odpovědnosti právnických osob, který je v současné době vyžadován i u řady dalších mezinárodněprávních instrumentů,
- výzvu k účinnější ochraně svědků a oznamovatelů korupce, kteří se podle zkušeností TIC v mnoha případech v ČR naopak stávají obětí kriminalizace a šikany.

2.2.2 **Systém integrity v České republice**

V České republice se postupně formuje protikorupční institucionální struktura jako základ **systému integrity**, který je v současné době považován za **nejúčinnější protikorupční mechanismus**.

Transparency International (dále jen TI) přirovnává celý systém k řeckému chrámu, kde plochá střecha chrámu je obrazem národní integrity, která je podepřená devíti pilíři: *vláda, občanská společnost, soukromý sektor, veřejná správa, soudnictví, policie, média, watchdog agentury* (např. antikorupční agentura, ombudsman), *legislativa*. Základem těchto pilířů je morálka a energická občanská společnost. Na střeše chrámu jsou tři koule: *vláda práva, udržitelný rozvoj, kvalita života* – tři důležité části přirozeného fungování společnosti.

V současné době při analýzách korupčního klimatu a definování jednotlivých protikorupčních nástrojů hrají významnou roli v ČR také *nevládní národní i mezinárodní organizace* (např. Mezinárodní obchodní komora, TI, PriceWaterhouseCoopers aj.). Jako nejvíce produktivní se jeví spolupráce s nevládní neziskovou organizací TI, která má v ČR pobočku od roku 1998, kdy vznikla jako občanské sdružení **Transparency International Česká republika (TIC)**. TIC spolupracuje nejen s veřejnou správou, ale i s podnikatelskými subjekty, akademickou i mediální sférou a mezinárodními experty.

Nemalou podporu v boji proti korupci zastává *akademická obec*, která zařazuje do studijních programů kurzy orientované na problematiku podnikatelské etiky a přednášky s korupční tematikou.

Ministerstvo vnitra zpracovalo **test integrity**, jehož smyslem je plnit zejména úlohu kontroly a pojistky celého systému. Z pohledu mezinárodních organizací se test integrity jeví jako vítaný, ovšem k potlačení korupce bude zapotřebí ještě dalších opatření. Prvořadým úkolem dlouhodobě zůstává tvorba prostředí, kde začleňování protikorupčních mechanismů bude automatickou a nedílnou součástí všech resortů, včetně široké občanské společnosti.

Strategie vlády v boji proti korupci na léta 2006-2011 uvádí tři klíčové principy v boji proti korupci:

- **Prevenci**
- **Průhlednost**
- **Postih**

Postupné naplňování těchto ambiciózních cílů by se dlouhodobě mohlo stát pevným pilířem efektivní vládní protikorupční politiky v České republice.

2.2.3 Státem zřízené úřady pro boj s korupcí

Nejvyšší kontrolní úřad (NKÚ) je pověřen kontrolou a sledováním všech hlavních účtů státního rozpočtu. Jeho fungování upravuje zákon č.166/1993 Sb. o NKÚ. Nejčastěji vykonávanou činností jsou individuální audity konkrétních oblastí ve veřejné správě, kde analyzuje zákonnost a účinnost veřejných výdajů. Je také oprávněn kontrolovat soukromé subjekty, které jsou příjemci dotací ze státního rozpočtu. V případě, že je zjištěno porušení zákona a zároveň je v daném případě důvodné podezření z naplnění skutkové podstaty některého trestního činu podává trestní oznámení.

Působnost **Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže** je upravena zákonem č.273/1996 Sb., o působnosti Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže (ÚOHS), ve znění zákona č. 187/1999 Sb. a zákonem č 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže. ÚOHS vykonává dozor nad tím, zda a jakým způsobem soutěžitelé dodržují své povinnosti dané zákonem o ochraně hospodářské soutěže. Je povinen sledovat zda nedochází k jejímu vyloučení, omezení nebo jinému narušení a ohrožení dohodami soutěžitelů, zneužitím dominantního postavení nebo spojením soutěžitelů. Má také oprávnění na individuální výjimky ze zákazu dohod na povolení spojení soutěžitelů. Tato pravomocná rozhodnutí zveřejňuje a dohlíží na jejich plnění. Pokud dojde k pochybení soutěžitelů je oprávněn zahájit řízení z vlastního podnětu.

Kromě výše uvedených úřadů zastává významné místo v boji proti korupci např.: Veřejný ochránce práv, Systém specializovaných složek stíhajících korupci, Antikorupční koalice.

2.2.4 Organizace a instituce zapojené do boje proti korupci

V České republice vedle státem zřízených orgánů vznikla, vytvořila vlastní pobočku nebo s naší zemí spolupracuje i celá řada organizací a institucí zapojených do boje proti korupci. Jsou děleny na mezinárodní organizace, neziskové organizace a soukromé auditorské subjekty. Stručným výčtem zmiňuji alespoň některé z nich:

- Neziskové organizace a občanská sdružení
 - Nadace rozvoje občanské společnosti (NROS)
 - Nevládní protikorupční organizace „Ružový panter“

- Vnitrostátní offset
- Sdružení Oživení
- Nadace Open Society Fund Praha
- Soukromé auditorské subjekty
 - Deloitte and Touche
 - Price Waterhouse Coopers
 - Ernst and Young
- Mezinárodní organizace
 - Státy proti korupci – GRECO
 - OSN – Organizace spojených národů (United Nations)
 - Rada Evropy
 - OLAF(Office de la Lutte Anti-Fraude) – Evropský úřad boje proti podvodům
 - SECI (South-East European Co-operation Initiative) – Iniciativa pro spolupráci v jihovýchodní Evropě
 - Evropská banka pro obnovu a rozvoj
 - Světová banka
 - ICC (International Chamber of Commerce) – Mezinárodní obchodní komora

2.3 Měření korupce

Antikorupční aktivity vycházejí z konkrétních vypracovaných studií měřících korupci. Pro každou veličinu, kterou chceme srovnávat, je nezbytné najít optimální měřítko, ale právě u korupce je to mimořádně těžké. Většinou nezanechává za sebou na první pohled viditelné stopy a už vůbec ne kvantifikovatelné. Proto se tímto problémem zabývá několik mezinárodních institucí, které vytváří vlastní soubory souměřitelných poznatků. V následující části uvedu několik z nich.

2.3.1 Množství kriminálních činů

Prvním měřítkem, které se přímo samo nabízí, je prosté srovnání počtu korupčních trestních činů v zemi. Toto srovnání se v praxi vůbec nepoužívá a to ze dvou důvodů: „1. Předpokládá se, že počet odhalených trestních činů souvisejících s korupcí se pohybuje kolem 1% a i to bývá považováno za optimistický předpoklad. 2. Není možné zjistit, kolik těchto odhalených případů připadá na vrub zvýšené aktivity spravedlnosti, a naopak země, kde je zkorumpovaná i tato část života může prokazovat nízké množství těchto trestních činů, protože zůstávají neodhalené“.¹² Také není možné rozlišit tzv. „malou“ korupci na úrovni jednotlivých policistů, lékařů atd. a „velkou“, která se týká privatizace, státních zakázek a výběrových řízení. Nezanedbatelným faktorem je také výše úplatků a jejich frekvence.

2.3.2 Průzkumy veřejného mínění

Protože je tedy nemožné měřit korupci přímo, využívá se nepřímá metoda, kdy je zkoumáno, jak lidé vnímají prostředí, ve kterém žijí. Vypovídací schopnost takovýchto průzkumů je významnější než u předešlého měření, má ale mnoho úskalí. Lidé ne vždy bývají ochotni odpovídat pravdivě, zvláště pokud svou pravdivou odpověď považují za nemorální např. při otázce „Přijal jste někdy úplatek?“, ne vždy mají dostatečné informace a často tu bývá viděn efekt právě vyšetřovaných a silně medializovaných kauz.

2.3.3 Index CPI

Jedním z nejpoužívanějších zdrojů pro srovnání korupce v jednotlivých zemích je Index vnímání korupce (Corruption Perception Index-CPI) vypracovávaný každoročně agenturou Transparency International a Göttingenskou univerzitou v Německu. Index CPI je indexem složeným, je sestaven až z patnácti průzkumů devíti různých nezávislých institucí (The World Development Report, The Institute for Management Development nebo Economist Intelligence Unit a jiné). Tyto průzkumy mají různý vzorek respondentů i odlišnou metodiku zpracování výsledků. Měří vnímání korupce obyvateli, podnikateli i analytiky.

¹² FRIČ, Pavol a kolektiv. *Korupce na český způsob*. Praha : G plus G, 1999. 302 s. Zde a nyní. ISBN 80-86103-26-9.

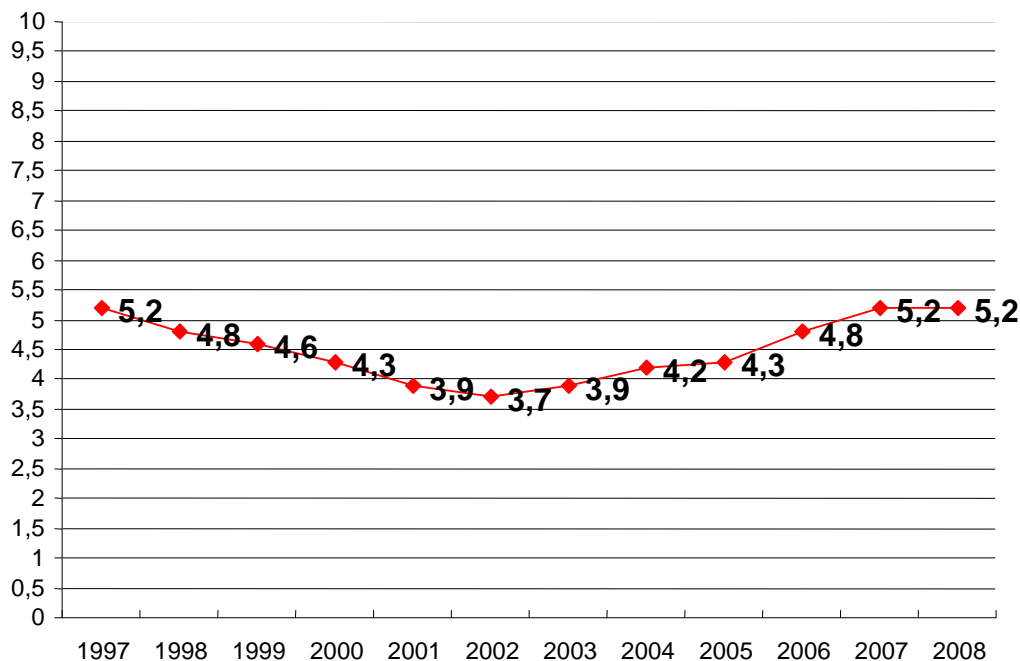
Česká republika za posledních deset let na Indexu CPI prošla zajímavým vývojem. Po několikaletém výrazném poklesu se v loňském roce vrátila na úroveň roku 1997. „Pokles v indexu byl podle našeho názoru způsoben dozvuky 90. let, zejména neodpovědným přístupem k přechodu na tržní hospodářství, politickou opoziční smlouvou, zanedbaným rozvojem institucí a ignorováním reformy veřejné správy. Dnes se nám negativní trend podařilo zvrátit a vracíme do roku nula. Je to ideální příležitost přistoupit k dalším nutným reformám, které budou korupci dále omezovat,“ říká ředitelka české pobočky Transparency International (TIC) Adriana Krnáčová.

Tabulka č.1: **Index vnímání korupce CPI 2008 – pořadí zemí:**

40	Jižní Korea	45	Bhútán
41	Mauricius	45	Česká republika
41	Omán	47	Kapverdy
43	Bahrajn	47	Kostarika
43	Macao	47	Maďarsko

Zdroj: vlastní

Graf č. 2: **Vývoj indexu CPI v České republice od roku 1997 do roku 2008**

Zdroj: www.transparency.cz [online]. 2002 [cit. 2009-04-06]. Dostupný z WWW: <http://www.transparency.cz/doc/cpi2008_vyvoj_cr.doc>.

2.3.4 Další organizace měřící korupci

Další měření na mezinárodní úrovni provádí např. OSN, OLAF, SECI, Evropská banka pro obnovu a rozvoj a jiné. V České republice na tomto poli působí řada neziskových organizací jako např. TI ČR, Bez korupce nebo Růžový panter. Všechny tyto organizace a mnohé další se snaží aktivně bojovat proti korupci a informovat veřejnost o stávajícím stavu v ČR.

3 Vnímání korupce manažery soukromých firem

Korupce v České republice je v dnešní době téměř běžným mediálním tématem. Již jsme si zvykli, že se o korupci běžně mluví. Korupčních případů se v médiích objevuje čím dál víc a stejně jak se objeví, tak také zmizí. Málokterý případ je dořešen s patřičnými následky, zejména pro nedostatek důkazů. Vnímání korupce nejširší veřejností je plně odkázáno na věrohodnost sdělovacích prostředků a na módní trend, který také určuje, jaké téma bude promíáno. Jaká je ovšem skutečná situace?

Cílem mé práce bylo zjistit, jak manažeři soukromých firem vnímají korupci, jaký k ní zaujmají postoj, jaké s ní mají praktické zkušenosti a jakým způsobem by s korupcí bojovaly. Ve výzkumu jsem zjišťovala míru aplikace protikorupčních opatření v soukromých firmách a existenci závislosti míry aplikace protikorupčních opatření na vlastnictví firmy (100% českou účastí, 50 a více % českou účastí, více než 50% zahraniční účastí a 100% zahraniční účastí).

V následujícím textu této kapitoly se pokusím popsat metody mého výzkumu, jeho výsledky a následné hypotézy plynoucí z výsledků výzkumu.

3.1 Dotazníkový výzkum

Ke zjištění výše uvedených cílů jsem použila kvantitativní výzkum, kde jsem zvolila metodu výzkumu dotazníkem. Získané údaje se dobře statisticky zpracovávají a poskytují věrný obraz o postojích populace, subjektů trhu, nebo spotřebitelů. Je nejznámější výzkumnou metodou, kdy tazatelé pomocí dotazníků zjišťují odpovědi reprezentativního vzorku. Dotazník je měrný prostředek, jehož pomocí se zkoumají postoje lidí k různým jevům, jejich názory, motivy rozhodování apod. Specifičnost této metody spočívá v tom, že předmětem analýzy se stávají písemné odpovědi na pevné a pro všechny dotazované stejně formulované otázky. K získání potřebných údajů jsem použila uzavřených, otevřených otázek a škálových otázek. Reprezentativní dotazníkové šetření lze vykonávat osobně, písemně, telefonicky nebo za pomoci počítače (CAPI). Po zvážení výhod a nevýhod jednotlivých forem šetření jsem pro svou práci zvolila písemný dotazník.

Písemné dotazování je méně finančně náročné a umožňuje kontaktovat osoby jinak nedosažitelné. **Výhody** spočívají v:

- Jednoznačné formulaci otázek a možnosti hromadného zpracování.
- Dotazník je anonymní, což dodává respondentovi relativní svobodu při vyplňování a zvyšuje se také věrohodnost sebraných dat.
- Dotazovaný může věnovat zodpovězení otázek dostatek času a péče.
- Je vyloučen jakýkoliv vliv tazatele na odpovědi.
- Soukromí při vyplňování dotazníku může zvýšit upřímnost odpovědí a mohou být zodpovězeny také důvěrnější otázky.

Nevýhodou je, že při eventuálním nepochopení nelze obvykle už nic opravit, doplnit nebo zpřesnit, proto by dotazníky měly být spíše kratší a pro správné pochopení by měly převažovat uzavřené otázky. Pokud nebyly použity stimuly pro návrat dotazníků, nebo pokud je téma pro respondenta nezajímavé, může nízká návratnost ohrozit výzkum.

Při realizaci výzkumu pomocí dotazníku jsem postupovala dle základních fází:

- vytyčení cíle výzkumu,
- výběr zkoumaného vzorku,
- sestavení dotazníku,
- pilotáž na malém vzorku,
- předání dotazníků vybranému vzorku a jejich zpětné soustředění,
- hodnocení odpovědí, sumarizace a zpracování údajů,
- vypracování zprávy o výzkumu.

Při **zpracování statistických údajů** jsem použila test nezávislosti, který svým charakterem spadá do neparametrických testů. Výhodou je, že pravděpodobnost chyby I. druhu nepřekročí stanovenou hladinu významnosti.¹³

¹³ KUBANOVÁ, Jana. *Statistické metody pro ekonomickou praxi*. 3. dopl. vyd. Bratislava : STATIS, 2008. 247 s. ISBN 978-80-85659-47-4.

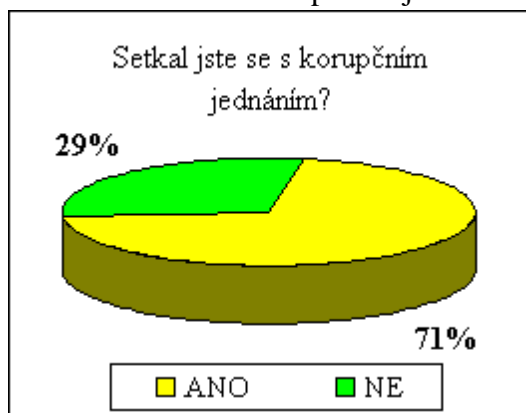
3.2 Výsledky šetření

K maximalizaci reprezentativnosti výběru respondentů jsem oslovila manažery soukromých firem z různých krajů naší republiky. Mým záměrem bylo získat přibližně stejné množství vyplněných dotazníků od firem se 100% českou účastí, 50 a více % českou účastí, více než 50% zahraniční účastí a 100% zahraniční účastí, abych mohla pokud možno co nejdříve srovnávat tendence v těchto kategoriích. Mým cíle je zjistit, jaký vliv mají vyspělé západní firmy a jejich styl vedení na míru zavedení protikorupčních opatření ve firmě, potažmo na zvyšování firemní kultury a tím tedy morálního kreditu dané firmy. Z oslovených 86 soukromých firem mi celkem odpovědělo 54 respondentů, z nichž 52 bylo zcela správně vyplněných a použitých k dalšímu zpracování.

Dle vlastnictví firem se podařilo získat vzorek s četností: 12 (100% českou účastí), 16 (50 a více % českou účastí), 13 (více než 50% zahraniční účastí) a 11 (100% zahraniční účastí). Dle velikosti firem je rozmístění respondentů následovné: 38% z odpovědí tvoří malé firmy (20 respondentů), 56% středně velké firmy (29 respondentů) a 6% velké firmy (3 respondenti). Návratnost dotazníků od velkých firem byla daleko nižší než od firem malých a středních, navíc je jich na našem trhu daleko menší procento.

Na otázku číslo 3 – „**Ríká se, že o korupci kdekdo mluví, ale skoro nikdo ji neviděl. Setkal jste se s korupčním jednáním?**“, a na otázku číslo 4 – „**Žádal od Vás někdo úplatek?**“, odpověděli zástupci jednotlivých firem v tomto procentuelním poměru:

Graf č. 3: Četnost korupčních jevů

Zdroj: vlastní

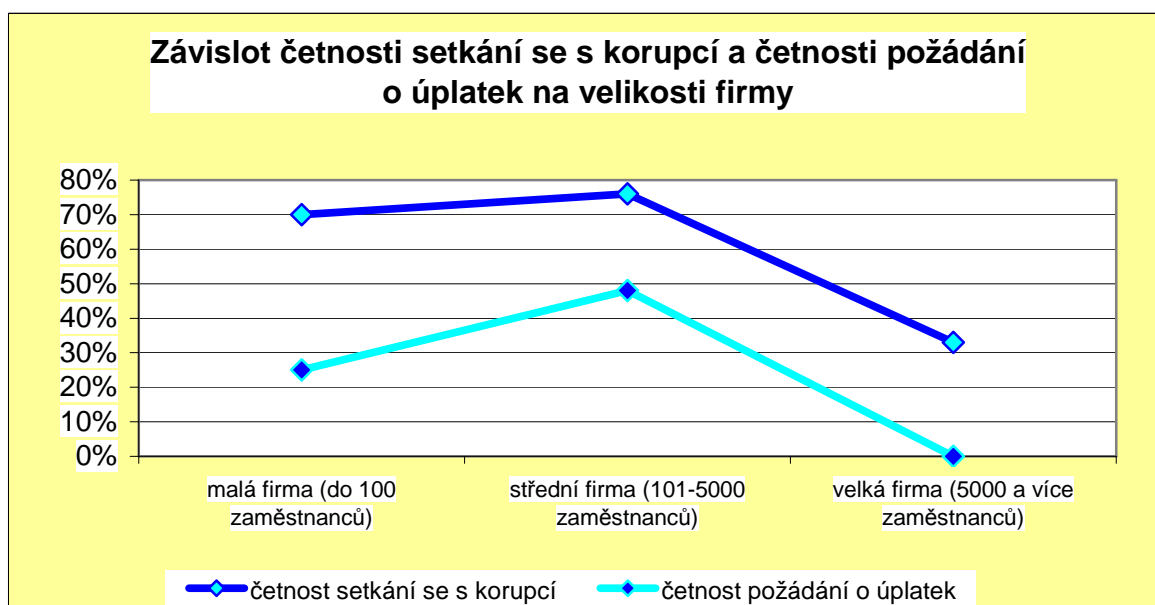
Graf č. 4: Četnost korupčních jevů

Zdroj: vlastní

Téměř ¾ respondentů se někdy setkala s korupčním jednáním, ale pouze více jak 1/3 byla někým požádána o úplatek, což může mít dvojí vysvětlení. Jedním je, že dotazovaný byl nepřímým účastníkem korupčního jednání, nebo sám o úplatek žádal či ho nabízel. Zde by bylo nasnadě klást otázku – „Požadoval jste někdy úplatek nebo jste někdy úplatek nabízel?“. Otázku jsem ale nepokládala z důvodů předpokládané nízké pravdivostní hodnoty odpovědí.

Graf č. 5:

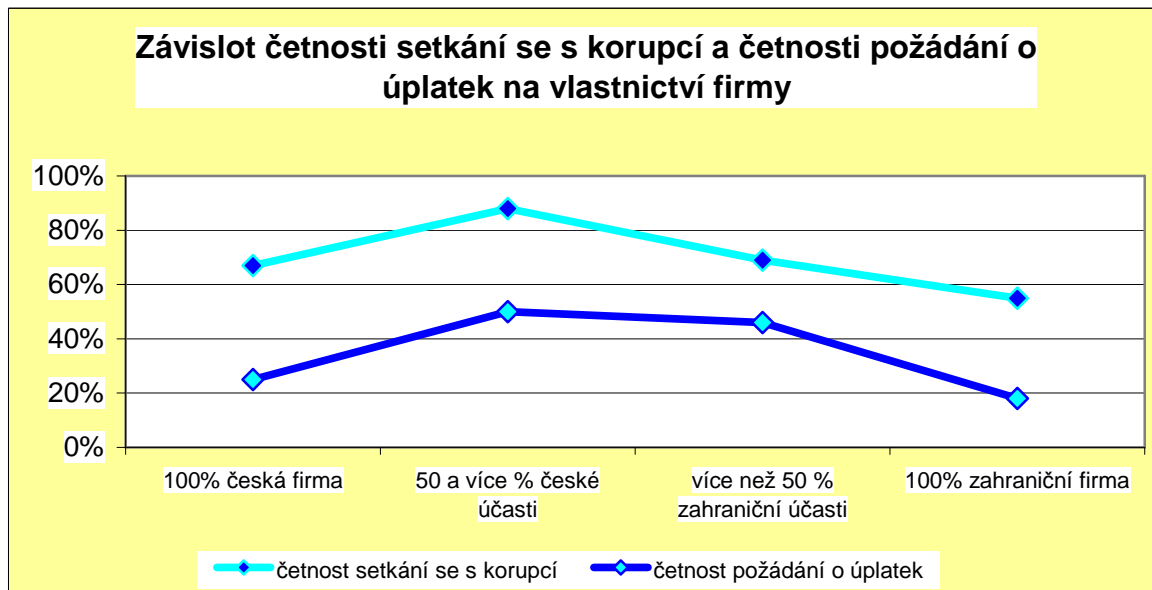

Zdroj: vlastní

Graf č. 5 znázorňuje závislost nebo také vliv velikosti firmy na četnost setkání se s korupcí a četnost požádání o úplatek. Test je opět prováděn ve třech velikostních kategoriích a jeho výsledky ukazují, že ve středně velkých firmách je přítomna nejvyšší četnost korupčních aktivit, zatímco ve velkých firmách je těchto aktivit nejméně.

Po úvaze nad tímto výsledkem se domnívám, že je silně ovlivněn subjektivním vnímáním korupčních aktivit jednotlivých manažerů, jejichž názory jsou formovány úrovní korupčního klimatu ve firmě, kde pracují. Druhým významným faktorem hrajícím roli v pravdivosti odpovědí je loajálnost ke své firmě. Loajální zaměstnanec nechce poškodit jméno své firmy a i přes anonymitu, kterou dotazník zaručuje, nemusí odpovídat pravdivě, což je fakt, který se vztahuje na všechny choulostivější otázky.

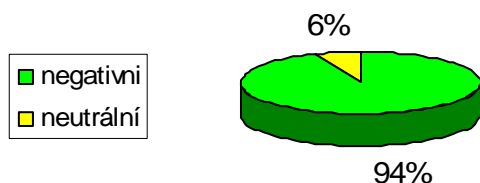
Graf č. 6:

Zdroj: vlastní

Graf č. 6 znázorňuje závislost nebo také vliv vlastnictví firmy na četnost setkání se s korupcí a četnost požádání o úplatek. Test je opět prováděn ve čtyřech vlastnických kategoriích a jeho výsledky potvrzují, že ve firmách s nadpoloviční českou účastí je přítomna nejvyšší četnost korupčních aktivit, zatímco ve velkých firmách s absolutní zahraniční účastí je těchto aktivit nejméně.

Graf č.7: **Vnímání korupce jako jevu negativního či neutrálního**

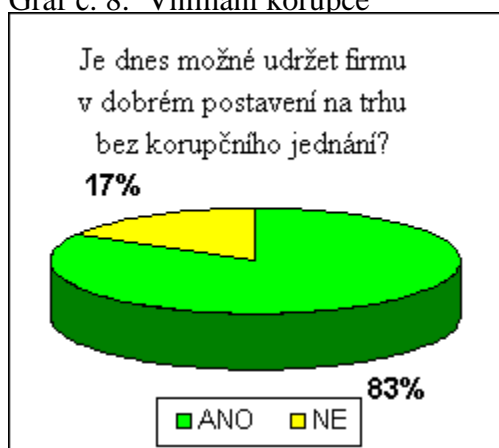
Na škálovou otázku číslo 7 – „Vnímáte korupci jako jev: negativní, pozitivní nebo neutrální“, žádný z dotazovaných neodpověděl, že by vnímal korupci jako pozitivní jev. Patrně všichni z respondentů si jsou vědomi negativního dopadu

korupčního jednání na národní hospodářství, či naši společnost. Jak vysoká je míra jejich informovanosti o následcích korupce, nemohu posoudit. Z výsledků odpovědí předpokládám, že korupční jednání nepokládá naprostá většina firemních manažerů za standardizované. 6 % respondentů vnímá korupční jednání jako neutrální, což může být způsobeno jejich nízkou informovaností o daném problému a jejich posunem morálních hodnot a tedy i určitou standardizací korupce. Někteří respondenti jsou toho názoru, že nízká morální úroveň našich vládních představitelů nepřímo legitimizuje korupční

chování. Chování obyvatel určité země je projevem určité kultury, je to tedy chování vzorové. Naši politici (jako vzor pro občany) nesou nebo by měli nést vysokou míru odpovědnosti za své jednání nejen kvůli hospodářským ale i morálním dopadům na naši společnost.

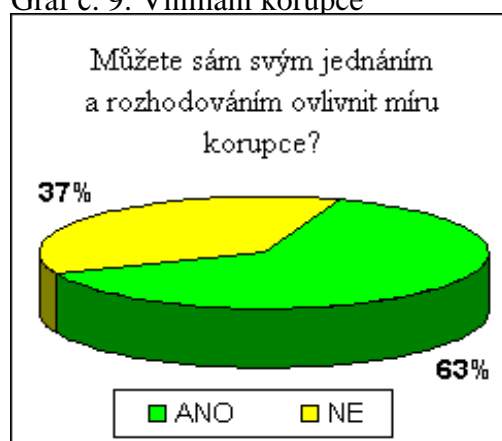
Jestliže zástupci firem vnímají korupci jako jev negativní, proč se korupce vyskytuje v tak vysoké míře? Proto se táži v otázce číslo 6 - „**Je dnes možné udržet firmu v dobrém postavení na trhu bez korupčního jednání?**“, a v otázce číslo 9 – „**Můžete sám svým jednáním a rozhodováním ovlivnit míru korupce?**“.

Graf č. 8: Vnímání korupce

Zdroj: vlastní

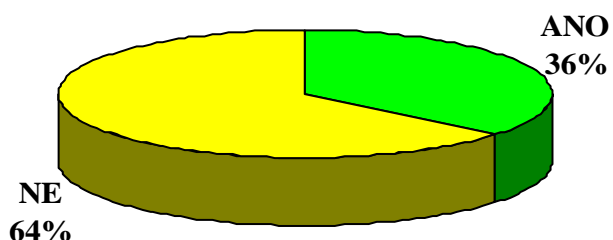
Graf č. 9: Vnímání korupce

Zdroj: vlastní

Je překvapivé, že i přes vysoké procento realizace korupčního jednání jsou téměř 3/4 dotazovaných toho názoru, že je dnes možné udržet firmu v dobrém postavení na trhu i bez korupčního jednání. Dokonce si 63% respondentů uvědomuje svůj podíl a odpovědnost na míře korupce. To svědčí o dobrém morálním vědomí naší společnosti. 37 % respondentů se nedomnívá, že svým jednáním a rozhodováním ovlivní míru korupce. Možná si neuvědomují důležitost svého postavení a vlivu na okolní dění, nebo jsou k otázce korupční problematiky čistě pasivní. Někteří projevili ten názor, že jsou „moc malými pány“ a raději uposlechnou požadavky nadřízeného, než aby přišli o zaměstnání nebo nepřinesli rodině požadovaný a nutný výdělek k udržení standardního chodu domácnosti.

Graf č.10: Míra aplikace protikorupčních opatření

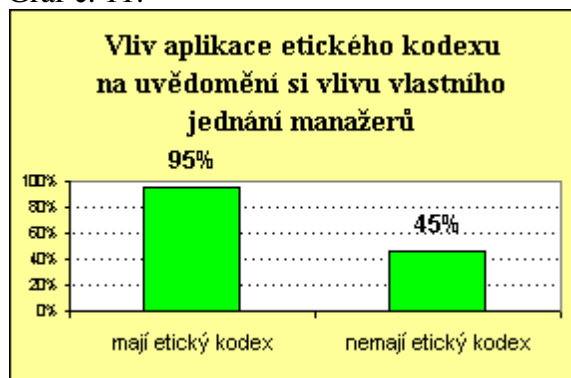

Otázka číslo 7 - „Má vaše firma zavedena protikorupční opatření?“

- je klíčovou k dalším domněnkám, jejichž závěry vyplývají z dat opovědí. Graf číslo 10 vyjadřuje procentuelní poměr firem, kde protikorupční opatření mají (ANO) a kde je nemají (NE) zavedená. Z grafu je patrné, že pouhá 1/3 soukromých firem

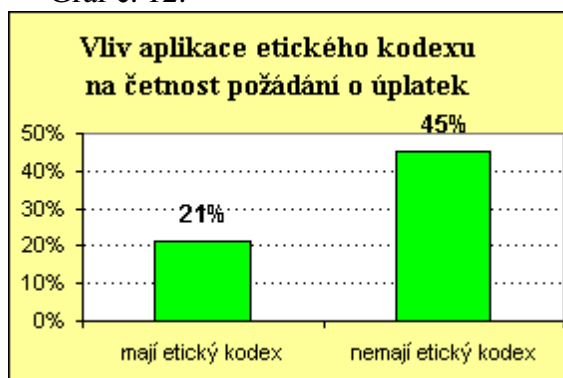
směřuje k odpovědnému chování v rámci podnikání. Většina společností, jejichž manažeři odpověděli kladně, mají zaveden etický kodex nebo obdobný dokument, či nepsaná pravidla firemní kultury.

Graf č. 11:

Zdroj: vlastní

Graf č. 12:

Zdroj: vlastní

Graf č. 11 poukazuje na markantní vliv přítomnosti etického kodexu ve firmě na zodpovědnost zaměstnanců. 95 % manažerů z firem majících etický kodex si uvědomují vliv vlastního chování na stavu korupčních jevů, kdežto ve firmách bez etického kodexu si svůj vliv uvědomuje pouze slabá polovina manažerů.

Tuto závislost potvrdil i test nezávislosti, jehož hypotéza H_0 byla zamítnuta, protože hodnota výsledku ($\chi = 12,6284$) padla nad kritickou hranici ($\chi^2_{0,05;1} = 3,8415$). Tím se potvrdila závislost mezi kladnou či zápornou odpovědí na otázku zda svým jednáním mohou ovlivnit stav korupce a přítomností etického kodexu ve firmě.

Graf č. 12 poukazuje na skutečnost nižšího množství korupčních jevů, konkrétně jevu požádání o úplatek, ve firmách s etickým kodexem (21%).

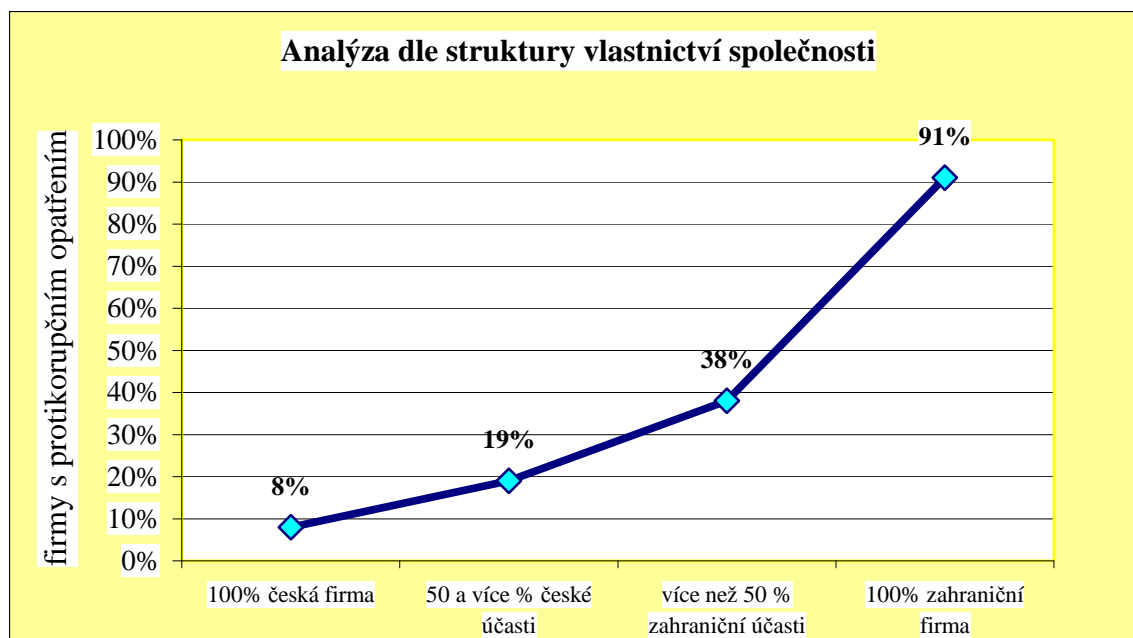
Tuto závislost potvrdil i test nezávislosti, jehož hypotéza H_0 byla zamítnuta, protože hodnota výsledku ($\chi = 6,8413$) padla nad kritickou hranici ($\chi^2_{0,05;1} = 3,8415$). Tím se potvrdila závislost mezi kladnou či zápornou odpovědí na otázku zda byli požádáni o úplatek a přítomností etického kodexu ve firmě.

Zajímavé je zjištění **míry závislosti na velikosti firmy a na vlastnictví společnosti** působících na našem trhu v otázce protikorupčních opatření.

Předpokládala jsem určitý rozdíl. Můj předpoklad pramenil z faktu, že společnosti se zahraničním podílem jsou ovlivněny vyspělými metodami vedení, jež jsou propagovány a aplikovány v západních zemích, a z faktu, že veškeré velké firmy jsou v plném vlastnictví zahraničních společností.

Po rozdělení celkového vzorku do čtyř skupin dle domácí, respektive zahraniční účasti jsem zjistila závislost mezi vlastnictvím firmy a zavedením protikorupčních opatření.

Graf č.13: Analýza aplikace protikorupčních opatření dle struktury vlastnictví společnosti

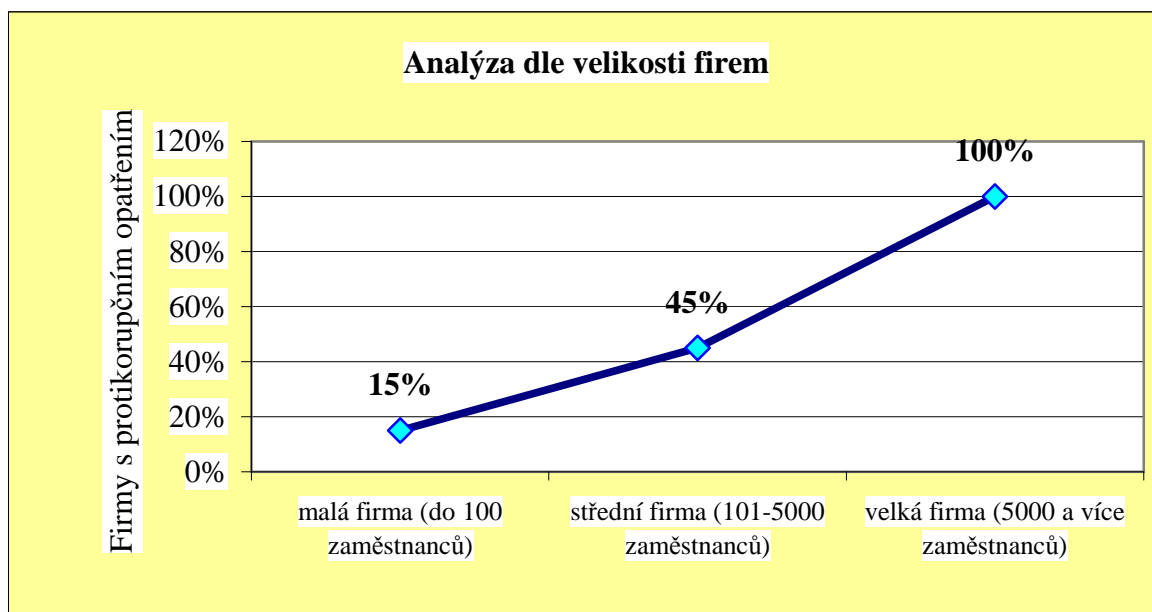

Zdroj: vlastní

Graf znázorňuje procentuelní podíl aplikace protikorupčních opatření v jednotlivých skupinách. Zahraniční firmy výrazně podporují aplikaci etických kodexů a obdobných dokumentů (91%), zatímco české firmy (8%) jsou z tohoto hlediska značně pasivní. Mírnější je pak rozdíl u společností, jejichž vlastnictví je rozděleno mezi českou a zahraniční stranu. Přesto i zde je zřejmý vliv zahraniční účasti, jelikož firmy s vyšší zahraniční účastí vykazují procentuelně vyšší aplikace protikorupčních opatření.

V případě struktury dle velikosti firem jsem zkoumala aplikování protikorupčních opatření ve třech kategoriích. I zde je zjištěna téměř lineární závislost na velikosti firmy a zavedením etických kodexů či obdobných dokumentů. U malých podniků do 100 zaměstnanců dosáhl počet firem s etickým kodexem pouze 15 %, zatímco velké podniky měly tato opatření zavedená ve 100 %. Ovšem je nutno brát v potaz, že tak velkých firem v ČR je méně, vzorek v této skupině obsahoval pouze 3 respondenty.

Graf č.14: Analýza protikorupčních opatření dle velikosti firem

Zdroj: vlastní

Dotazníkové šetření v obou případech výše popsaných potvrdilo mou domněnku, ba dokonce procentuelní podíly zřetelně zdůraznily rozdíly v aplikaci protikorupčních opatření, kde je silně patrný vliv zahraničních firem a jejich firemní kultury.

V otázce číslo 8 jsem se tázala zda „**Je boj s korupcí v ČR dostačující?**“. Naprostá většina odpověděla, že není. Výsledek poukazuje na alarmující nespokojenost občanů, respektive jejich části – manažerů soukromých firem, se stávající korupční situací v ČR. Otázkou je jak nejlépe tuto situaci řešit.

Zbývá tedy poslední otázka číslo 10 - „**Jak nejlépe snižovat úroveň korupce v ČR?**“.

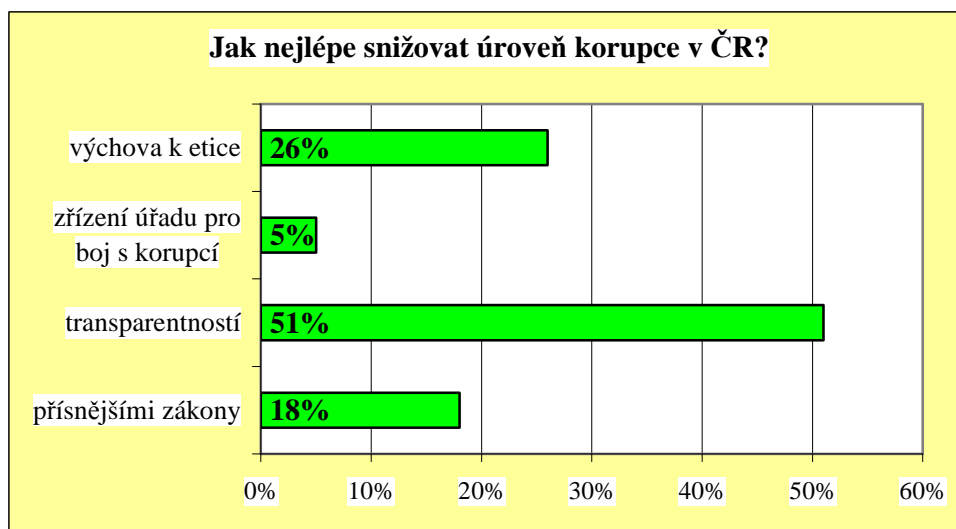
Výsledky odpovědí na poslední otázku zabývající se bojem s korupcí zřetelně nasvědčují o preferencích zvýšení transparentnosti (51%). Velmi nízké procento manažerů by podporovalo zřízení úřadu pro boj s korupcí (5%). Také přísnější zákony (18%) se nejeví jako klíčové v řešení této otázky. 26% dotázaných uvedlo ve volné odpovědi nutnost výchovy a vzdělání v oblasti etiky. Pro vysokou míru četnosti této odpovědi, uvádím nutnost výchovy a vzdělání v oblasti etiky také do grafického znázornění (viz. graf č. 15).

Řada respondentů se také vyjádřila k otázce „Jak nejlépe snižovat úroveň korupce?“ ve volné odpovědi. Uvádím zde jejich názory:

- Minimalizovat přerozdělované prostředky
- Zkvalitnit vyšetřovací procesy
- Zrychlit soudní procesy
- Zvýšit morální kredit politiků

Následující graf přehledně znázorňuje procentuelní podíl názorů manažerů soukromých firem:

Graf č.15.:

Zdroj: vlastní

3.3 Závěry výzkumu

Z výsledků šetření je zřejmé, že téměř ¾ manažerů soukromých firem má osobní zkušenost s korupčním jednáním. Nejmarkantnější výše četnosti korupčních jevů je u středně velkých firem a zároveň u firem s nadpoloviční českou účastí.

Média nás informují o korupčních skandálech velkých firem, ale o středních nebo malých firmách se již nezmiňují. Důvodem je zřejmě absence zainteresovanosti v politickém dění a , v porovnání s velkými aférami, srovnatelně nižší finanční výhoda korumpované a korumpující strany. Ve středně velkých firmách dochází též ke korupci, což dokazuje, že více jak 1/3 respondentů byla požádána o úplatek.

Graf závislosti četnosti setkání se s korupcí a četnosti požádání o úplatek na velikosti firmy poukazuje na nejvyšší četnost ve středně velkých firmách. Graf závislosti četnosti setkání se s korupcí a četnosti požádání o úplatek na vlastnictví firmy poukazuje na nejvyšší četnost ve firmách s 50 a více procentní českou účastí. Oba grafy tak poukazují na vliv jak velikosti, tak i vlastnictví firmy.

Převážná většina manažerů působících na českém trhu pokládá korupci za jev negativní, pouze 6 % ji vnímá jako jev neutrální, což pokládám za známku zlegitimizování korupce ve svědomí některých manažerů. Chápání korupce jako neutrálního jevu může být vizitkou firmy, kde je korupční klima samozřejmostí.

Téměř ¾ respondentů jsou přesvědčeny, že je možné udržet firmu v dobrém postavení i bez korupčního jednání a 2/3 si uvědomují svůj podíl odpovědnosti na míře výskytu korupce. Tyto výsledky svědčí o dobré úrovni morálního vědomí jednotlivých manažerů, proč je tedy tak vysoké procento těch, kteří se s korupcí setkávají?! Lidé mají správně nastavené svědomí, dobře vědí co je a není správné, ale žebříček hodnot dnešní populace nenese na prvních příčkách morální zásady. Neetické jednání se rozhodně v ČR vyplácí, proč si tedy trochu nepřilepšit, a navíc pro mnohé představuje konkurenční výhodu. Významnou roli zde hraje realita konzumní společnosti, kde je prvořadým cílem zpříjemnit si život a etické postupy jsou zde jen na obtíž, protože vyžadují námahu, sebezapření a trpělivost.

Většina zahraničních firem řeší problém etického jednání formou etických opatření. České firmy v tomto směru výrazně zaostávají a implementace etických kodexů nebo obdobných opatření nebývá ve firmách samozřejmostí, což potvrzují i výsledky dotazníkového

výzkumu, kde ryze české firmy uplatňují etická opatření pouze v 8 %, kdežto ryze zahraniční firmy v 91 %.

Zajímavé je i výše uvedené zjištění závislosti zavedení protikorupčních opatření na vlastnictví a velikost firmy. Provedeného výzkumu vyplývá, že ve firmách s aplikovaným protikorupčním opatřením si téměř všichni manažeři (95%) uvědomují dopad a důležitost svého jednání. Přítomnost etických kodexů též, dle provedeného výzkumu, snižuje četnost korupčních jevu ve firmě. Z výzkumu vyplynula další zajímavá skutečnost a to, že všichni manažeři, kteří odpověděli negativně na otázku: „Je dnes možné získat nebo udržet firmu v dobrém postavení na trhu bez korupčního jednání?“, nemají ve firmě zavedena protikorupční opatření. Tato skutečnost poukazuje na významný vliv na myšlení a morální postoje zaměstnanců řídicích se etickým kodexem nebo jiným protikorupčním opatřením. Zavedení etických kodexů s sebou přináší i řadu jiných pozitiv, o kterých je třeba mluvit a dostatečně informovat podnikatelské sféry. Mnozí protagonisté etiky jsou toho názoru, že etika v podnikání (zdařile implementovaná) prokazatelně pozitivně působí na životaschopnost firmy, její efekt je dlouhodobí, ale vyžaduje čas, výsledky se dostaví až v horizontu několika let.

Všichni respondenti bez výjimky vnímají boj s korupcí jako nedostačující. 51 % vnímá neetické postupy zejména v neprůhlednosti procesů zadávání veřejných zakázek a pochybných cestách v nabývání majetku. 26 % manažerů je přesvědčeno o nedostatečné výchově naší populace v otázkách etiky, což by u pracujících řešil již zmíněný etický kodex a u budoucí generace zavedení výuky podnikatelské etiky a etiky jako takové, zejména na školy s obchodním zaměřením. Pouze nízké procento manažerů důvěřuje české legislativě. 18 % respondentů se přiklání ke zpřísnění zákonů a 5 % ke zřízení úřadu pro boj s korupcí. Jiní by podporovali zlepšení procesů ve vyšetřování, urychlení soudů. Společenskou atmosféru mohou také ovlivnit pozitivní příklady na nejvyšších úrovních státu (tohoto názoru je 5%). Pokud se nebudou korektně chovat vedoucí složky, budou je ostatní následovat. Jde o vzorové chování, o němž jsem se již výše zmiňovala.

Pro většinu navrhovaných řešení je typické, že je má uskutečnit především stát. Česká veřejnost, i když není k problému indiferentní, se ve vztahu k jeho řešení jeví jako příliš pasivní. To potvrzuje i 37 % odpovědí, že samotní manažeři nemohou svým jednáním a rozhodováním ovlivnit míru korupce. Každý svým etickým jednáním a rozhodováním ovlivňuje míru korupce v České republice, což je třeba přijmout odpovědně bez ironického

pousmání a mávnutí ruky. A odpovědný je opravdu každý počínaje vládou, přes státní úředníky, manažery velkých firem, až po vedení středně velkých a malých firem.

Závěry mnou vedeného dotazníkového výzkumu jsou data odrážející stav subjektivního vnímání korupce jednotlivými manažery soukromého sektoru v ČR. Zdůrazňuji, že se jedná o obraz subjektivní, jehož výsledky nemusejí být vždy totožné s realitou.

4 Návrh etických opatření

Na otázku: „*co je korupce*,“ můžeme jednoduše odpovědět: „*porušení etiky*“. Je tedy nasnadě v problematice boje s korupcí uvažovat o etických opatřeních, která jsou jedním z celkových opatření spadajících do opatření průběžných.

Řešení průběžných opatření spočívá v následujících krocích:

- výběr kritických procesů,
- vybudování monitoringu (zpravodajství),
- identifikace příznaků problémů,
- šetření významných problémů,
- výběr zásadních problémů (max.7),
- stanovení opatření.

Etická opatření formou etických kodexů se mi jeví jako výborná varianta řešení směřujícího k dosažení nebo přibližování se k etickým hodnotám v podnikání a tím také k prosperitě. Dodržování jasně určených a objektivně sledovatelných pravidel přispívá k hodnocení nejen uvnitř organizace jako takové, ale slouží i k vnější komunikaci. Závazek dodržovat tato kritéria působí směrem dovnitř jako sjednocovací prvek v rámci organizace a navenek posiluje její důvěryhodnost. To se pak odráží v kvalitě vztahů s okolím.

Při aplikaci etických kodexů je třeba:

- maximálně uplatnit tvrdá kritéria,
- minimalizovat subjektivně hodnotitelná kritéria,
- zajistit vymahatelnost kodexů (nejlépe vazbou na pracovní smlouvu).

4.1 Etikou proti korupci

Vývoj a současné klima v ČR

Kromě krátkého období mezi světovými válkami, neměla Česká (potažmo Československá) republika čas na formování podnikatelské etiky, takže v současné době není možné navázat na něco existujícího. V období první republiky, i když je vnímána jako „zlaté období“, byla podnikatelská etika pouze ve vývoji. Častá byla korupce v byrokratickém aparátu, nepotismus a klientelismus, ale zlepšování situace bylo násilně

přerušeno dobou Protektorátu a druhé světové války, kdy došlo k výrazným změnám v etice obecně a podnikatelské etice zvlášť. Tři roky po jejím skončení byly příliš krátké pro znovuzavedení etiky a následný převrat v roce 1948 zcela změnil další podmínky vývoje. **Podnikatelské prostředí** bylo násilně změněno a o podnikatelské etice nelze příliš mluvit. Vztahy dodavatel/odběratel byly řízeny státem a jeho úředníky, docházelo k pokřivení etického cítění nejen v podnikání, ale i v lidech. Jako většina byrokratických systémů, byl i komunistický režim silně náchylný ke korupci. Tato korupce byla částečně institucionalizována a režimem byla tolerována, dokud neporušovala jeho mocenský monopol. Stínové podnikání a drobná korupce byly důsledkem neuspokojené poptávky, která byla silná zejména v oblasti služeb. Korupce v této době byla velmi vysoká, ale jednalo se spíše o korupci malou.

Po listopadové revoluci se v krátkém okamžiku změnilo prostředí. Nový podnikatelé neměli zkušenosti v podnikání a také jim chyběla podnikatelská etika. 50 let stačilo k téměř úplnému zmizení poznatků z této oblasti a zároveň následující období nabízelo možnosti obrovských zisků, ale pouze krátkodobě. Nelze se tedy divit, že došlo přesně podle předpokladů vyjádřených výše k velkému **rozmachu neetického jednání**. V literatuře je toto období často nazýváno obdobím divokého kapitalismu, snad jako připomínka období Divokého západu, kdy si každý jednotlivec tvořil vlastní pravidla a právo a etika byly určovány právem silnějšího. Rychlá liberalizace nedávala čas k zavedení formálních pravidel podnikání natož pravidlům neformálním. Je však v současnosti často probíraným tématem, zda situace nemohla vypadat lépe.

Minulost ovšem nezměníme, je otázkou, co udělat pro lepší budoucnost. Mnohé organizace i vládní strany často diskutují na toto téma a zveřejňují možná řešení, jejichž ratifikace bývá v nedohlednu. Nadnárodní firmy řeší problém korupce (a mnohé další problémy) velice elegantně, a to přijetím etického kodexu. Zavedení a užívání etických kodexů ve firmách v České republice ještě zcela není samozřejmostí, jak tomu je v jiných vyspělých zemích. Domnívám se, že je to velká škoda, protože právě etické kodexy jsou jedním z prvních kroků k dosažení dlouhodobě efektivních výsledků v podnikání. Je to nástroj, který pomáhá zajišťovat, aby každodenní aktivity podniku a jednání všech jeho zaměstnanců odpovídalo stanoveným zásadám. Jde o soubor konkrétních pravidel vycházejících z hodnot a principů organizace a vymezujících standard profesionálního jednání.

4.2 Univerzální návrh etického kodexu

Při tvorbě vlastního návrhu etického kodexu mě inspiroval Kodex etiky zaměstnanců ve veřejné správě, Kodex manažera vydaný Českou manažerskou asociací, ale také řada webových stránek organizací zabývajících se tímto tématem (např. Bezkorupce, TIC) a v neposlední řadě některé konkrétní etické kodexy soukromých firem, do kterých jsem měla možnost nahlédnout. Nazývám ho univerzálním návrhem, protože není určen pro konkrétní firmu, ale snažím se v něm pojmut co nejširší spektrum problémů.

KODEX etiky zaměstnanců v soukromé firmě

Preambule

Kodex je soubor konkrétních opatření, kterými firma vymezuje žádoucí chování. Vychází z hodnot a principů organizace a slouží k prosazování etického chování, zlepšuje pracovní prostředí a zaměstnanci si s jeho pomocí snáze uvědomí svá práva a povinnosti.

Účelem kodexu je umožnit jasné pochopení principů a etických hodnot platných v dané firmě a seznámení se se základními prvky individuální i podnikatelské odpovědnosti.

Článek 1

Základní ustanovení

1. Kodex je doporučením pro zaměstnance soukromých firem působících na území České republiky.
2. Zaměstnanec vykonává svou práci v souladu s platnými právními předpisy.
3. Zaměstnanec uplatňuje nařízení tohoto kodexu a používá svůj odborný a etický úsudek při svém jednání ve smyslu podnikové a individuální odpovědnosti.
4. Vedoucí pracovníci podniku mají kromě svého příkladného působení za úkol implementovat etický kodex do podniku a kontrolovat jeho dodržování.

Článek 2

Obecné zásady

1. Každý pracovník nese ve své oblasti kompetence a vlivu odpovědnost, že nebudou porušována lidská práva a základní společenské normy.
2. Všichni pracovníci mají právo na čestné, zdvořilé a uctivé jednání ze strany nadřízených a kolegů.
3. Nikdo nesmí být diskriminován, tzn., že nesmí být znevýhodňován bez věcného důvodu.
4. Pro všechny úseky v podniku, ale zejména pro vývoj výrobků, výrobu a sledování výrobků platí, že podstatnou součástí odpovědného jednání je prevence a bezpečné zvládnutí rizik pro člověka a přírodu. Vůči životnímu prostředí je nutné chovat se tak, že minimalizujeme použití zdrojů a negativní vliv na naše životní prostředí.
5. Ve vlastním zájmu, ale také v zájmu kolegů a celého podniku, je nutné důsledně uplatňovat bezpečnostní předpisy. Každý je spoluodpovědný za bezpečnost ve svém pracovním prostředí

Článek 3

Vztah k zákazníkům, dodavatelům a odběratelům

1. Zákazník má právo zakoupit zboží či službu v kvalitě odpovídající předpisům, standardům a normám.
2. Jsou mu poskytovány pravdivé informace o druhu a úrovni poskytovaných služeb či zboží, s jasně deklarovaným druhem, množstvím, cenou zboží či služby a podmínkami nákupu/prodeje a nákladech s ní spojených.
3. Zákazník nesmí být diskriminován dle jeho národnosti, pohlaví, barvy pleti, politické příslušnosti, sexuální orientace či náboženství.
4. V obchodních a dodavatelsko-odběratelských vztazích je nutné usilovat o seriózní dodržování uzavřených smluvních vztahů (včetně ústních).
5. Za základ dobrých vztahů považovat platební disciplínu, při jednání se soukromými podniky, orgány státní správy a veřejným sektorem předcházet vzniku možných konfliktů zájmů, korupce či jiných projevů „šedé ekonomiky“.

Článek 4

Poctivá hospodářská soutěž

1. Zákaz dohody mezi konkurenty o cenách, rozdělení skupin zákazníků nebo o množstvích vyrobených jednotlivými konkurenty.
2. Zákazu zneužití dominantního postavení na trhu (což se týká zejména nadnárodních firem).
3. Zákazu nabízení nebo poskytnutí neoprávněné výhody třetím osobám, a to ani platbami v penězích ani formou jiných plnění.
4. Zákazu používání, ve vztahu k dodavatelským firmám či jiným podnikatelským subjektům, zavádějících či klamavých informací, jimiž mohou poškodit je či jiné subjekty na trhu.

Článek 5

Majetek firmy

1. Firemní majetek se smí užívat pouze pro obchodní účely. Každý je povinen ho chránit před ztrátou, poškozením nebo krádeží.
2. Zaměstnanec musí udělat vše pro to, aby patenty, ochranné známky, značky, know-how atd. ochránil před poškozujícími zásahy nebo ztrátou. Současně musí respektovat duševní vlastnictví druhých.
3. Pracovníci, kteří mají přístup k obchodním tajemstvím a důvěrným informacím, je nesmí předávat třetím osobám (včetně rodinných příslušníků a přátel) nebo je používat k jiným než služebním účelům.
4. Je nutné úsporně zacházet s podnikovými zdroji. Před každým použitím prostředků je třeba prověřit, zda se provádí v zájmech firmy. Je vždy třeba zvolit nejúspornější řešení.

Článek 6

Dary a jiné neoprávněné výhody

1. Korupce ani poskytování neoprávněných výhod v jakékoli formě není povolena. V souvislosti s obchodní činností nesmí být vyžadovány, přijímány, nabízeny nebo poskytovány žádné osobní výhody.

2. Ze zásady se nesmí rozdávat ani přijímat dary. Výjimky platí pouze pro příležitostné dárky, či zdvořilosti (např. pozvání na oběd), které je třeba projednat vždy s nadřízeným.

Článek 7

Střet zájmů

1. Každý je povinen ohlásit svému nadřízenému, že hodlá přijmout zaměstnání vedené v jiném podniku, vedlejší zaměstnání za úplatu nebo začít podnikat. To platí pro zaměstnání v podniku, s nímž je nebo by mohla být firma v konkurenčním vztahu.
2. Je třeba vyloučit střet zájmů mezi služebními úkoly pracovníka a jeho osobními zájmy. Při soukromém vyjadřování názorů na veřejnosti by se pracovníci neměli odvolávat na svou funkci ve firmě.

Všichni zaměstnanci jsou veřejností vnímáni jako zástupci podniku. To by měli mít vždy na paměti neboť prostřednictvím své práce a svého chování přispívají k pozitivnímu vnímání firmy a podporují také hospodářský úspěch podniku.

Uvedené zásady jsem pojala obecně a zřejmě nebude možné je aplikovat na všechny situace. Je důležité, aby každá firma měla vypracovaný svůj osobní etický kodex, který bude respektovat a řešit specifika dané firmy.

4.3 Proč mít etický kodex

Otázku proč mít etický kodex ve firmě by si měl klást každý manažer firmy mající více zaměstnanců. Jedním z kritérií nezbytných pro dlouhodobý úspěch podniku je důvěra obchodních partnerů, zákazníků, akcionářů, úřadů i veřejnosti. **K naplňování důvěry** je nezbytné odpovědné a zákonné chování všech pracovníků v podniku. Od všech se očekává vysoká míra etické kompetence. Vytvoření, zavedení a důsledné dodržování etického kodexu, je dle mého názoru nejlepší cestou k prosperitě firmy. Není to cesta snadná, vyžaduje značnou námahu, úsilí a vůli posunout se správným směrem.

Ustanovení etického kodexu slouží k prosazování etického chování a rozhodování, a pomáhá tak zlepšovat vnitřní i vnější prostředí firmy. Vytváří **příjemné pracovní klima** a tím zvyšuje loajálnost zaměstnanců k firmě. Pokud pojednávám o etickém chování, je zřejmé, že kodex neobsahuje žádná nová pravidla, nýbrž názorně vysvětluje požadavky na chování vně i uvnitř firmy při plnění pracovních úkolů. Vždyť odpovědné a zákonné jednání by mělo být samozřejmostí.

Přestože to pro mnohé stále ještě není populární téma, zmíním i pozitivní dopad na **životní prostředí**. Jednání s vědomím odpovědnosti k životnímu prostředí je důležitým předpokladem pro to, abychom dlouhodobě udrželi přírodní zdroje a tím i hospodárnost a konkurenceschopnost firem.

4.4 Aplikace etického kodexu

Úspěšné zavedení etického kodexu do každodenní praxe vyžaduje od členů vedení důslednost při jeho implementaci a kontrole dodržování. Zde na nich spočívá mimořádná odpovědnost. Musejí daným nařízením dobře rozumět, důsledně je dodržovat a ohlásit všechna porušení, o kterých se dozvěděli, kompetentním osobám. Každý nadřízený by také měl mít **odpovědnost** za své podřízené, za to, aby všichni pracovníci v jeho kompetenční sféře pochopili nařízení kodexu a jeho pozitivní dopad na celou firmu, aby daná nařízení dobrovolně uznali a řídili se jimi. Proto je důležité zvolit vhodný způsob sdělení těchto opatření (nařízení, principů).

Nahlášení porušení kodexu by nemělo mít negativní dopad na zaměstnance, což by měl podnik zajistit. Kompetentní osoby by měly nahlášená porušení prověřit a uvést do chodu jasně definovaný proces, který povede k přiměřenému řešení. Tak se zajistí, aby implementace kodexu neměla pouze formální ráz, ale aby tato inovace přinesla kýžené ovoce.

Jakékoliv etické předpisy však zůstanou prázdným a neúčinným nástrojem, pokud vedení firmy nepůjde svým zaměstnancům příkladem jejich striktním **dodržováním a důslednou kontrolou** dodržování u zaměstnanců. Osobní příklad a otevřená komunikace jsou nejlepšími nástroji zlepšování etiky v prostředí firmy. Nesmíme opomenout, že dodržování předpisů by mělo být vynutitelné např. formou podepsání etického kodexu a zařazením do pracovní smlouvy.

ZÁVĚR

Práce je uspořádána do čtyř částí. V 1. kapitole je teoreticky popsána problematika korupce, ve 2. kapitole je popsána úroveň boje s korupcí v České republice, ve 3. kapitole jsou výsledky dotazníkového šetření zaměřeného na vnímání korupce manažery soukromých firem a 4. kapitola obsahuje návrh etických opatření.

Z výsledků dotazníkového výzkumu vyplývá, že téměř ¾ manažerů soukromých firem má osobní zkušenost s korupčním jednáním. 1/3 respondentů uvedla, že byla někým požádána o úplatek. Míra těchto jevů je proměnlivá v závislosti na velikosti a vlastnictví firmy. Jejich nejvyšší četnost se ukázala u středně velkých firem a u firem s 50 a více procentní účastí.

Převážná většina manažerů (94%) vnímá korupci jako negativní jev, pouze 6% ji vnímá jako jev neutrální, který nemá žádné negativní dopady na naši společnost, což je zřejmě způsobeno nedostatečnou informovaností o důsledcích korupce a nedostatečnou výchovou v oblasti etiky.

Výsledky expertních hodnocení, empirických průzkumů, průzkumů veřejného mínění i dostupné oficiální statistiky dokládají zhoršující se vnímání korupčního prostředí v České republice. Organizace zabývající se bojem s korupcí apelují na **nedostatečnou implementaci a uplatňování protikorupčních opatření**. Česká republika v oblasti korupční prevence silně zaostává za zeměmi západní Evropy, což potvrdil i mnou provedený výzkum. Firmy na českém trhu s absolutní zahraniční účastí mají v 91% aplikována protikorupční opatření, zatímco ryze české firmy pouze v 8%.

Z dotazníkového výzkumu též vyplývá, že vlivem protikorupčních opatření je zvýšena odpovědnost zaměstnanců a snížena četnost výskytu korupčních jevů. Pouze ¼ respondentů se domnívá, že dnes není možné udržet firmu v dobrém postavení na trhu i bez korupčního jednání a právě tyto respondenti také ve svých odpovědích uvedli, že jejich firma nemá zavedena protikorupční opatření. Domnívám se, že jejich vnímání korupce je ovlivněno nepřítomností etického kodexu, který nejen zefektivňuje podnikové procesy, ale má i charakter výchovný.

Velmi pozitivní vliv, jak jsem se již výše zmínila, na soukromou sféru v této problematice mají vyspělé zahraniční firmy nebo zahraniční spoluvlastníci, protože právě oni vyzdvihují

význam podnikové kultury a zavádějí protikorupční opatření (zejména formou etických kodexů). Vytvářejí tak příjemné pracovní klima, zvyšují loajálnost svých zaměstnanců a jejich pracovní motivaci, podporují důvěryhodnost vlastní firmy, budují tak dobré jméno firmy, a zároveň tak nepřímo zvyšují zisky své společnosti

Korupce je považována za závažný problém, přesto ani veřejný sektor, ani firmy nejsou ochotny aktivně se podílet na řešení závažné korupční situace. Zájem ekonomických subjektů soukromé sféry v nastolení protikorupčních mechanismů je nízký, přestože většina manažerů soukromých firem vnímá korupci jako negativní jev a naprostá většina se domnívá, že boj s ní je nedostatečný. **Liknavý přístup** top-managementu, ale i zákonodárců a slabá politická vůle **snižuje efektivnost boje s korupcí v ČR**.

Investice do lidského kapitálu jsou nezbytné. 26 % respondentů se domnívá, že investice do vzdělání a celková erudice zaměstnanců v oblasti **etiky** se jeví jako efektivní dlouhodobý nástroj v boji s korupcí. Pokud všem budou zřejmé negativní dopady korupčního jednání, pokud zde nebude korupční chování tolerováno a korupce se nevyplatí (bude přísně stíhána), bude se ke korupci uchýlovat jen malé procento a implementace etických kodexů bude úspěšná a tím též prospěšná pro celou společnost. Zároveň je nutné zdůraznit důležitost způsobů chování vlády a politické reprezentace, protože působí jako vzor celé veřejnosti. Existence korupce ve vládním sektoru působí jako norma a poskytuje ostatním občanům alibi pro korupční jednání. Kdyby politici a ostatní veřejní činitelé plně respektovali formálně platný systém zákonů a pravidel, míra korupce by nebyla tak alarmující. Nabízí se zde velký prostor k ovlivnění a modelování žádoucích morálních hodnot.

Pro boj s korupcí jsou nezbytně nutné nejen dobré zákony, ale také fungující kontrolní systém. Jedním z nástrojů je **transparentnost** a otevřenost všech kontrolních operací prováděných kontrolními orgány, sdělovacími prostředky, atd., což by podpořilo 51 % respondentů. V politice i v soukromých firmách by měli být bezúhonní lidé, podporující etické hodnoty, kterým se podaří přesvědčit širokou veřejnost o neperspektivnosti korupčních vztahů a o dlouhodobé výhodnosti etického jednání.

Stejně jak člověk není dokonalý, tak ani lidské konání není vždy dokonalé. Působí na nás celá řada faktorů počínaje osobnostními předpoklady až po sociální a společenské vlivy, proto nemůžeme počítat s tím, že by se nám někdy podařilo s korupcí zcela skoncovat. Korupce je a bude, ale jen na nás samotných leží odpovědnost za naše rozhodnutí,

kterou cestou se vydáme - vydlážděnou cestou konzumu či místy trnitou cestou praktikované etiky.

CÍLE PRÁCE BYLY SPLNĚNY:

nastíněním teoretického pohledu na korupci,

popisem korupční situace v České republice,

provedením dotazníkového šetření na téma jak manažeři soukromých firem vnímají

korupci a následným zpracováním dat získaných touto formou

a vytvořením etického kodexu jako firemního prostředku boje s korupcí.

Tím považuji cíle za splněné.

POUŽITÁ LITERATURA

1. BALÁŽ, Pavel. *Trestné právo hmotné/Všeobecná a osobitá časť*. 1.vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2001.428 s. ISBN 80-88715-75-X.
2. DYTRT, Zdenek, MYŠKOVÁ, Renáta, BRODSKÝ, Zdeněk. *Manažerská etika*. 1. vyd. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2007. 94 s. ISBN 978-80-7395-037-8.
3. FRIČ, Pavol a kolektiv. *Korupce na český způsob*. Praha : G plus G, 1999. 302 s. Zde a nyní. ISBN 80-86103-26-9.
4. CHMELÍK, Jan a kolektiv. *Pozornost, úplatek a korupce*. 1. vyd. Praha : Linde, 2003. 222 s. ISBN 80-72014-34-X.
5. KLÍROVÁ, Jana. Studie o aplikaci nástrojů managementu etiky v organizacích. *Viva Etika* [online]. 2007 [cit. 2009-03-13], s. 18. Dostupný z WWW: <http://www.transparency.cz/pdf/publikace/evs_organizace.pdf>.
6. *Kniha protikorupčních strategií*. Praha: Transparency International - Česká republika, 2000. 117 s.
7. KUBANOVÁ, Jana. *Statistické metody pro ekonomickou praxi*. 3. dopl. vyd. Bratislava : STATIS, 2008. 247 s. ISBN 978-80-85659-47-4.
8. PETROVSKÝ, Karel. *Korupce po česku aneb Korupce očima průměrného Čecha*. 1. vyd. Praha : Eurolex Bohemia, 2007. 192 s. ISBN 978-80-86861-94-4.
9. PRYCE-JONES, David. *Corruption Rules the World*. Michaela Freiová. Praha : Občanský institut, 1998. 15 s.
10. Příručka občanské obrany proti korupci. *Policista : měsíčník Ministerstva vnitra ČR* [online]. 2000, č. 8 [cit. 2009-04-07]. Dostupný z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/policista/2000/0008/korupce.html>>.
11. ROUDNÝ, Radim, ZILVAR, Josef. *Korupce: boj proti korupci ve veřejné správě*. 1. vyd. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2001. 143 s. ISBN 80-7194-314-2.
12. TROWERS, Rena. Using the OECD Guidelines to Tackle Corporate Corruption . *Www.transparency.org* [online]. 2008 [cit. 2008-05-27], s. 6. Dostupný z WWW: <http://www.transparency.org/publications/publications/working_papers/wp_03_2008_oecd>. ISSN 1998-640.
13. VESELÁ, Jana. *Sociologický výzkum a jeho metody*. 2. vyd. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2006. 92 s. ISBN 80-7194-847-0.
14. VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Korupce v ekonomické praxi*. Zeleneč : Profess Consulting s.r.o., 2007. 390 s. Cesta k finanční svobodě. ISBN 97880-7259-05.
15. *Www.ahrcr.cz/* [online]. 2006 , 1.8.2007 [cit. 2009-03-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.ahrcr.cz/eticky-kodex/>>.

16. *Www.cibulka.net/petr/index.php* [online]. 2003 [cit. 2009-03-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.cibulka.net/petr/search.php?rstext=korupce>>.
17. *Www.bezkorupce.cz* [online]. 2007 [cit. 2009-03-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.bezkorupce.cz/documents/shrnuti-vyzkumu-vz.pdf>>.
18. *Www.business.center.cz : Zákony* [online]. Havit s.r.o., 1998 , 2009 [cit. 2008-08-06]. Dostupný z WWW: <<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/zakonik-prace/>>. ISSN 1213-7235.
19. *Www.mvcr.cz : Organizace a instituce* [online]. Ministerstvo vnitra České republiky, 2008 [cit. 2008-08-19]. Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/staty-proti-korupci-greco.aspx>>.
20. *Www.ruzovypanter.cz* [online]. 2005 [cit. 2009-03-23]. Dostupný z WWW: <http://ruzovypanter.cz/file/studie_12_7_2007.pdf>.
21. *Www.transparency.cz* [online]. 1997 [cit. 2007-10-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.transparency.cz/index.php?lan=cz&id=11>>.